

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип

Економски факултет,

Финансиско известување и ревизија

Штип

Александра Јанчева

**Теоретско методолошки основи и примена на концептот
на материјалност во процесот на ревизијата**

- Магистерски труд -

Штип, август 2019

Комисија за оценка и одбрана

Ментор: Проф. д-р Јанка Димитрова - Вонреден професор, Економски факултет Штип

Член:Оливера Ѓоргиева-Трајковска

Член:Дарко Лазаров

Посветено на моето семејство...

АПСТРАКТ

Од појавувањето па сè до денес со ревизијата на финансиските извештаи на деловните субјекти извршена од страна на независен надворешен ревизор, се подига кредибилитетот и довербата за вистинитоста и точноста на информациите презентирани во финансиските извештаи. Бенефитот од ревизијата е што обезбедува уверување дека менаџментот на компанијата има обезбедено „вистински и објективен“ пристап при утврдувањето на финансиските резултати и состојби на деловниот субјект чии финансиски извештаи се предмет на ревизија – ентитет на ревизија. Ревизијата овозможува градење на доверба меѓу оние кои управуваат со деловниот субјект и оние кои го поседуваат - акционерите.

Ревизијата, подразбира примена на ревизорски постапки и техники кои ревизорот ги користи за да обезбеди достатен и соодветен ревизорски доказ кој ќе биде основа за оформување на ревизорско мислење дали финансиските извештаи содржат или не содржат материјално значајни пропусти и грешки. Во таа насока е и примената на концептот на материјалност за да се утврди нивото на материјалност на информациите кои влијаат врз одлуките на стеикхолдерите.

Клучни зборови: ревизор, ревизорско мислење, ревизорски доказ, ревизорски техники, материјалност, ревизорски ризик

ABSTRACT

Since its inception, the audit of the financial statements of businesses has been conducted by an independent external auditor, increasing the credibility and trustworthiness of the information presented in the financial statements. The benefit of an audit is that it assures that the management of the company has provided a "true and objective" approach in determining the financial results and balances of the entity whose financial statements are audited - the audited entity. Auditing allows for building trust between those who manage the business and those who own it - shareholders.

An audit involves applying the audit procedures and techniques used by the auditor to provide sufficient and appropriate audit evidence that will serve as the basis for forming an audit opinion whether or not the financial statements contain materially significant omissions and errors. In this respect is the application of the concept of materiality to determine the level of materiality of the information that influences the decisions of the stakeholders.

Keywords: auditor, audit opinion, audit evidence, audit techniques, materiality, audit risk

Содржина:

ВОВЕД	9
ГЛАВА 1 РЕВИЗИЈА НА ФИНАНСИСКИТЕ ИЗВЕШТАИ	13
1. Општ теоретски осврт	13
1.1. Поим, цели и значење на ревизијата на финансиските извештаи	16
1.2. Видови ревизија, ревизори и ревизорски услуги	19
1.2.1. Ревизија според предметот на испитување	19
1.2.1.1. Ревизија на финансиски извештаи	19
1.2.1.2 Ревизија на усогласеност на постапки	21
1.2.1.3 Ревизија на работењето	21
1.2.1.4 Судска ревизија	22
1.2.2. Ревизија според органот што ја спроведува	23
1.2.2.1 Екстерната ревизија	23
1.2.2.2. Интерна ревизија	24
1.2.3 Ревизија според подрачјето на испитување	26
1.2.3.1 Комерцијална (независна) ревизија	26
1.2.3.2 Државна ревизија	27
1.3. Одговорност во ревизијата, општи принципи и делокруг на ревизијата	28
1.3.1. Општи принципи на ревизијата	28
ГЛАВА 2 СЕТ НА ФИНАНСИСКИ ИЗВЕШТАИ ШТО СЕ ПРЕДМЕТ НА РЕВИЗИЈА	34
2.1 Биланс на состојба	34
2.2 Биланс на успех	36
2.3 Извештај за парични текови	39
2.4 Извештај за промени во капиталот	42
2.5 Сметководствени политики и објаснувачки белешки	42
2.6 Извештај за работењето	43
2.7 Корисници на инфомациите содржани во финансиските извештаи	44
ГЛАВА 3 ФАЗИ ВО ПРОЦЕСОТ НА РЕВИЗИЈА	53

3.1. Планирање на ревизијата и развивање на ревизорски пристап.....	53
3.2 Спроведување на тестови на контрола и суштински тестови на трансакциите.....	57
3.2.1 Тестирање на циклусот на трансакциите.....	58
3.2.2 Тестирање на циклусот на трансакциите на залихи.....	58
3.2.3 Тестирање на циклусот на трансакции на постојани средства.....	59
3.2.4 Тестови на детали на салда.....	60
3.2.5 Тестирање на постојани средства.....	61
3.2.6 Основни чекори во постапката за селекција на примероците.....	61
3.2.7 Дефинирање на популацијата.....	63
3.3 Спроведување на аналитички постапки и тестови на салда.....	64
3.4 Формирање на ревизорски извештај.....	67
3.4.1. Основни елементи на ревизорскиот извештај.....	68
ГЛАВА 4 ПРИМЕНА НА КОНЦЕПТОТ НА МАТЕРИЈАЛНОСТ ВО ПРОЦЕСОТ НА РЕВИЗИЈАТА	71
4.1 Утврдување на прелиминарна проценка на материјалноста (значајноста).....	71
4.2 Алоцирање на прелиминарната проценка на материјалноста на салда на сметки и трансакции.....	73
4.2.1 Аналитички постапки.....	74
4.2.2 Тестови на детали на трансакции.....	75
4.2.3 Потврдување на евидентирани побарувања со покрепувачки трансакции.....	75
4.2.4 Извршување на cut-off тестовите за наплата.....	75
4.2.5 Извршување на на cut-off тестовите за продажба и вратени производи.....	76
4.2.6 Тестови за детали на сметка.....	76
4.3 Проценка на веројатните погрешни прикажувања и споредување на зборовите со прелиминарна проценка по материјалност.....	78
4.3.1. Специфичните контролни постапки.....	81
4.4 Концепт на ревизорски ризик.....	82
4.5. Концепт на ревизорски доказ.....	83
4.6 Корелативна поврзаност на фундаменталните концепти на ревизијата (концептот на материјалност со концептот на ревизорски ризик и концептот на ревизорски доказ).....	84

ГЛАВА 5 КОНЕЧЕН РЕВИЗОРСКИ ИЗВЕШТАЈ	86
5.1. Основни елементи на ревизорскиот извештај	86
5.2. Ревизорски извештај и видови ревизорски мислења	87
5.3. Извештај во опширна форма.....	88
5.3.1 Фактори кои што не влијаат врз мислењето на ревизорот	89
5.3.2 Фактори кои што влијаат врз мислењето на ревизорот	90
5.3.3 Околности што можат да доведат до мислење поинакво од мислењето без резерва	94
ЗАКЛУЧОК.....	96
КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА	Error! Bookmark not defined.

ВОВЕД

Ревизија се врши од страна на физички лица овластени ревизори, кои вршат преглед и оценка на професионален начин, на информациите кои се презентирани во финансиските извештаи на одреден ентитет, користејќи специфични техники и постапки, со цел да обезбедат достатен и соодветен ревизорски доказ, за да издадат *извештај за извршената ревизија* со независно ревизорско мислење, користејќи ги критериумите за евалуација кои произлегуваат од законските прописи или од добрата практика, широко признати во работењето на ентитетот.

Со децении независната ревизија е клучен елемент на рамката на мерки кои придонесуваат кон подигање на довербата на акционерите и инвеститорите на поединечните компании и пазарите на капитал во целина. Ова произлегува од фактот што секоја активност преземена од страна на акционерите и инвеститорите ќе зависи од квалитетот на добиените финансиски информации од страна на котираните компании.

Постоечките акционери, потенцијалите инвеститори и другите корисници на финансиските извештаи сакаат да го намалат степенот на неизвесност во нивните одлуки преку барањето на информации кои ги сметаат за релевантни и доверливи. Постигнувањето на висок квалитет во финансиското известување зависи од законодавната инфраструктура за финансиското известување која се применува во националната економија за таа цел. Подеднакво високиот квалитет во финансиското известување зависи и од одлуките на оние кои во рамките на ентитетите ја носат одговорноста за финансиското известување – раководството и оние кои се задолжени за управувањето.

Независните ревизори играат значајна улога во поддржувањето на квалитетот на финансиското известување широм светот, без оглед дали се работи за пазарите на капитал, јавниот сектор или приватниот сектор. Современата правна доктрина и професионална регулатива во светот го проширува концептот на одговорноста на ревизорот за финансиските извештаи, пред сè на обврската на ревизорите, како столбови на економската стабилност на општеството, да го штитат широкиот јавен интерес. Поради тоа, јасно се доаѓа до заклучок дека мислењето на ревизорот е единствениот и вистински додатен кредибилитет кој им се дава на предметните финансиски извештаи.

Целта на ревизијата на финансиските извештаи е на ревизорот да му овозможи да изрази мислење за тоа дали финансиските извештаи се подготвени, од сите значајни аспекти, во согласност со идентификуваната рамка за финансиско известување. Ревизорот се фокусира на прибирање и оценка на доволно компетентни докази, што подоцна ќе му послужат на ревизорот како солидна основа за формирање објективно, компетентно и независно мислење, изразено во форма на извештај за извршената ревизија.

Според Комитетот за меѓународни сметководствени стандарди, во Рамката за изготвување и презентација на финансиските извештаи **„информацијата е материјално значајна доколку нејзиното изоставање или погрешно прикажување може да влијае врз економските одлуки на корисниците донесени врз основа на финансиските извештаи”**. Значајноста зависи од големината на ставката или грешката, проценета во околностите типични за нејзиното изоставање или погрешно прикажување. Значајноста повеќе претставува праг или точка на пресек, отколку примарна квалитативна карактеристика, којашто информацијата мора да ја поседува како корисна⁶.

Прашањето за тоа што е значајно е прашање на професионално расудување на ревизорот. Ова значи дека двајца ревизори можат да утврдат различно ниво на значајност за еден ист клиент. Меѓународните ревизорски стандарди не даваат упатство за определување на износот на значајноста, затоа ревизорските фирми воспоставуваат свои политики за утврдување на износот на значајноста, со користење на различни техники, табели, формули, како и правила на палецот.

Грешките во презентирањето на информациите, што се сметаат за материјално значајни за финансиските извештаи, ревизорот ги определува посебно за секој клиент, земајќи го предвид погрешно презентираниот поединечен или кумулативен износ во базичните финансиски извештаи, што може да има сигнификантно влијание врз одлучувањето на сопственикот на капиталот, менаџментот и другите корисници на информациите содржани во ревидираните извештаи.

Значајноста се проценува од аспект на потенцијалното влијание на погрешните прикажувања врз одлуките на разумните корисници на финансиските извештаи. Значи, ревизорот прави проценка на износот на

погрешни прикажувања кои можат да влијаат врз одлуките на разумните корисници.

Концептот на материјалност (значајност) се зема предвид од страна на ревизорот при планирање на природата, временскиот распоред и опсегот на ревизорските постапки (при планирање на ревизијата) и при вреднување на резултатите од ревизијата. Постои непосредна поврзаност помеѓу концептот на материјалност (значајност) и проблематиката на ревизорскиот ризик и има третман на еден од најзначајните и најкомплексните сегменти на ревизорската професија. При вршењето на ревизијата, ревизорот треба да ја разгледа значајноста и нејзиниот однос со ревизорскиот ризик.

Концептот на материјалност претпоставува во сите сегменти на ревизијата едновремено да се води сметка за сеопфатноста и рационалноста на постапките, и тоа не само во фазата на планирањето на активностите, проверка на постоењето и функционирањето на сметководствените интерни контроли, проверка на билансните податоци, туку и во фазата на оформувањето и изразувањето на мислењето за реалноста и објективноста на основните финансиски извештаи.

При обликувањето на ревизорскиот план, ревизорот утврдува прелиминарно прифатливо ниво на значајност со помош на кое ќе ги открие квантитативно значајните погрешни прикажувања. Треба да се земат предвид и износот (квантитетот) и природата (квалитетот) на погрешните прикажувања. Ова значи дека иако некое погрешно прикажување може да биде незначајно по квантитет, сепак неговите квалитативни карактеристики можат да имаат значаен ефект врз корисниците на финансиските извештаи. Иако износот на незаконското плаќање може да биде мал, односно безначаен за финансиските извештаи од квантитативен аспект, обелоденувањето на незаконската трансакција може да резултира со губење на договорот и пенали кои можат да бидат значајни.

Со децении независната ревизија е клучен елемент на рамката на мерки кои придонесуваат кон подигање на довербата на акционерите и инвеститорите во поединечните компании и пазарите на капитал во целина. Ова произлегува од фактот што секоја активност преземена од страна на акционерите и инвеститорите ќе зависи од квалитетот на добиените финансиски информации од страна на котираните компании.

Постоечките акционери, потенцијалите инвеститори и другите корисници на информациите презентирани во финансиските извештаи, сакаат да го намалат степенот на неизвесност во нивните одлуки преку барањето на информации кои ги сметаат за релевантни и доверливи. Постигнувањето на висок квалитет во финансиското известување зависи од законодавната инфраструктура за финансиското известување која се применува во националната економија за таа цел.

Подеднакво високиот квалитет во финансиското известување зависи и од одлуките на оние кои во рамките на ентитетите ја носат одговорноста за финансиското известување – раководството и оние кои се задолжени за управувањето.

Независните ревизори играат значајна улога во поддржувањето на квалитетот на финансиското известување ширум светот, без оглед дали се работи за пазарите на капитал, јавниот сектор или приватниот сектор. Современата правна доктрина и професионална регулатива во светот го проширува концептот на одговорноста на ревизорот за финансиските извештаи, пред сè на обврската на ревизорите, како столбови на економската стабилност на општеството, да го штитат широкиот јавен интерес. Поради тоа, јасно се доаѓа до заклучок дека мислењето на ревизорот е единствениот и вистински додатен кредибилитет кој им се дава на предметните финансиски извештаи.

Целта на ревизијата на финансиските извештаи е на ревизорот да му овозможи да изрази мислење за тоа дали финансиските извештаи се подготвени, од сите значајни аспекти, во согласност со идентификуваната рамка за финансиско известување. Ревизорот се фокусира на прибирање и оценка на доволно компетентни докази, што подоцна ќе му послужат на ревизорот како солидна основа за формирање објективно, компетентно и независно мислење, изразено во форма на извештај за извршената ревизија.

ГЛАВА 1 РЕВИЗИЈА НА ФИНАНСИСКИТЕ ИЗВЕШТАИ

1. Општ теоретски осврт

Терминот ревизија потекнува од латинскиот збор “revidere”, што значи да се испита, да се изврши преглед, и од новолатинскиот збор “revisio”, што значи повторно да се прегледа, уште еднаш да се види заради последни корекции, испитување, просудување и сл. За ревизијата се употребува и поимот “audit”, што потекнува од латинскиот збор “audire”, што значи да се чуе т.е. да се слушне. Првите сознанија за ревизија во стара Грција лицата што го вршеле надзорот се нарекувале надзорни службеници и се среќавале под името “logistic”, и имале овластување да вршат испитување на прибирањето на јавните приходи. Дејноста на надзорните службеници, според некои мислења се смета за зачеток на појава на првите контролори, односно ревизорски професионалци во светот.

Во англискиот јазик, изворното толкување на “auditor” (ревизор) е „оној кој слуша” и од него е изведен поимот “audit” (ревизија), што без разлика на своето дамнешно потекло ја задржал оригиналната форма. Во почетокот од развојот на ревизијата, своите активности ревизорот ги спроведувал преку сослушување на усните извештаи на обврзниците на ревизија. Во Германија за ревизија се употребувал “wurtch a fispruftung” и изразит “revision”, во Франција се употребува “revision” и “revision compatible” итн. Изразот за ревизија без оглед на современото толкување е задржан до денес и се користи во изворната форма.

Том Ли (Tom Lee), еден од најреспектираните теоретичари во областа на ревизијата, во 1984 година има дадено една од најопширните дефиниции која гласи: Во најширока смисла на зборот, ревизијата претставува средство со помош на кое што едно лице се уверува (од страна на друго лице) во состојбата, квалитетот и статусот на некое предметно прашање, што другото лице го испитувало. Потребата од ревизија настанува поради тоа што првоспоменатото лице е во дилема или се сомнева во квалитетот, состојбата или статусот на релевантното предметно прашање, а не во состојба да го острани таквото сомневање или дилема.

Истиот автор, ревизијата на корпорациите, по една деценија ја дефинира како: комплексна и техничка функција со која што ревизорот потврдува и известува за квалитетот на финансиските извештаи што управата на

корпорацијата јавно им ги презентира на надворешните членови кои имаат право на глас, како дел од нивната финансиска одговорност.

Во теоријата постојат и други дефиниции. К. Загер (K.Zager) и Л. Загер (L.Zager) наведуваат четири дефиниции за ревизијата и тоа:

- ревизијата претставува систематизиран процес на објективизирано пребарување и создавање докази за економските настани и резултати за да се воспостави усогласеност меѓу постојните извештаи за работа и однапред поставените критериуми и тоа да се даде на заинтересираните корисници,
- ревизијата претставува испитување или истражување на финансиските извештаи и на другата сметководствена евиденција, како и на другата евиденција за работењето на организацијата од друга страна на независните јавни сметководители, надвор од набљудуваната компанија,
- ревизијата претставува метод на испитување на сметководствените извештаи, податоци за работењето, деловните книги и други документи за да се добие веродостојно мислење за економиката и финансиската положба на компанијата,
- стопанска ревизија претставува дополнително, критичко и планско испитување и проценка на состојбата и работењето на компанијата и е орган што не и припаѓа на компанијата.

Ревизијата како системски процес, вклучува објективно прибирање и оценување на низа докази. Доказите претставуваат информации кои имаат влијание врз ревизорот во процесот на донесување на одлуки. Од ревизорот се бара прецизно и точно да ги дефинира целите на процесот на прибирање и проценка на доказниот материјал. Главна компонента на процесот на ревизија е прибирање на докази во врска со финансиските извештаи и резултати од работењето. Во текот на спроведување на ревизијата, ревизорот добиените финансиски извештаи од субјектот кој е предмет на ревизија, темелно треба да ги провери и врз основа на тие спроведени испитувања да оформи и изрази објективно, а пред сè независно мислење.

Сите дефиниции за ревизија содржат клучни зборови како што се: независност, испитување, изразување мислење, овластен ревизор и слично, кој што секој од овие зборови, поединечно може прецизно да ги формулира.

Независен упатува на фактот дека ревизорот мора да биде целосно независен во однос на клиентот кај кого што се извршува ревизијата, така што само на тој начин, тој ќе може да донесе независно и објективно мислење за спроведена ревизија, мислење кое што ќе биде уверливо и вистинито за широкиот спектар на корисници на ревизорски услуги (акционери, кредитори, депоненти, потенцијални инвеститори, државни органи, владини агенции и сл). Ревизијата мора да биде независна како во однос на клиентот каде што се извршува ревизијата, така и во однос на државата, банките, другите корисници на ревизорските услуги.

Испитувањето на финансиски извештаи, се заснова на целосно придржување кон збирот на општоприфатените правила и техники, со кои што се утврдува ефикасноста и интегритетот на контролниот систем, како и прецизноста, точноста и потполноста на сметководствените искази, со цел да му се овозможи на ревизорот да го изрази своето независно мислење.

Компетентно мислење е изразено мислење кое го дава овластениот ревизор, значи и во случај кога тој изразува позитивно мислење за реалноста и објективноста на финансиските извештаи на клиентот, во принцип не дава гаранција за апсолутната точност и вистинитост на ревидираните финансиски извештаи, туку само едноставно мислење. Доколку ревизијата ја спроведува искусен и високообразован ревизор, во согласност со стандардите за ревизија, тогаш тоа мислење ќе биде прифатено како компетентно, независно, аргументирано и доверливо.

Изразено мислење претставува писмен извештај во којшто овластениот ревизор треба да го изрази своето мислење за спроведената ревизија, во согласност со сметководствените политики и прописи како и меѓународни стандарди за ревизија.

Овластен ревизор е стручно и компетентно лице кое е овластено во согласност со критериумите за едуцирање и именување, да ја изврши ревизијата во предвидениот рок во согласност со планираните цели во програмата за ревизија.

1.1. Поим, цели и значење на ревизијата на финансиските извештаи

Ревизијата има за цел да помогне во одговорноста и контролата при водењето на економските и финансиските активности на компанијата. Нејзината улога може да биде набљудувана како:

- општествена
- економска
- психолошка
- јавна
- личен интерес

Општествена улога на ревизијата, претставува самото објавување и доставување на финансиските извештаи до сите надворешни и внатрешни корисници на информациите за финансиската состојба и остварениот финансиски резултат на деловниот субјект. Овие информации подлежат верификација. Потребата од верификација се јавува особено во услови кога улогата на сопствениците на стопански ресурси е разграничена со управување на тие ресурси. Верификацијата на финансиските извештаи е од јавен интерес за одделни акционери, за компанијата и за општеството како целина. Врз основа на тие информации се донесуваат одлуки за економски и општествени цели.

Економска улога се детерминира преку независен и квалификуван ревизор, чија улога ја прифаќаат сопствениците на капиталот. Логичниот интерес од ревизијата, се изразува преку улогата што таа ја има кај оние чии одлуки и информации се подложни на нејзина проценка. Менаџерите од логичен аспект гледаат на ревизијата како на „полиса за осигурување“, доколку нешто лошо се случува при употреба на објективните информации.

Психолошка улога влијае во две насоки. Како прва насока на психата на корисниците на ревизорските услуги и како второ го поттикнува менаџментот на деловниот субјект да се придржува кон стандардите за изготвување на финансиски извештаи, односно да бидат пообјективни.

Јавна односно политичка улога - ревизијата дејствува во насока на јавниот интерес, задоволувајќи ги личните интереси, но и да ги задржи и интересите на општеството во целост.

Целта на ревизијата произлегува од нејзина задача да ги верифицира финансиските извештаи и на корисниците компетентно да им го соопшти мислењето за вистинитоста и точноста на сметководствените настани и нивната усогласеност со сметководствените стандарди. Покрај тоа, основна цел на ревизијата е да ги реализираа парцијалните цели а тоа се: сопфатност, точност, постоење, сопственост, вреднување, проценка, прикажување и прекинливост.

Сопфатноста бара да се опфатени во финансиските извештаи сите економско-финансиски трансакции.

Точноста бара сите економско - финансиски трансакции да бидат засновани на точно утврдени цени и количини, да бидат прецизно класифицирани во согласност со стандардите.

Постоењето бара сите потребни износи да бидат поткрепени со соодветни веродостојни документи.

Сопственоста бара сите позиции прикажани во финансискиот извештај да претставуваат сопственост на клиентот (тука се мисли на сопственоста на постојните средства, залихи, побарувања и слично).

Вредувањето бара сите износи да бидат утврдени-вреднувани со ред прифатливи методи, што треба да бидат конзистентно применувани. Треба да се води сметка за примена на концептот на континуитет, концептот на козистентност и концептот на претпазливост.

- концептот на континуитет - е концепт кој бара клиентот континуирано да работи, односно да нема намера накратко да престане да работи;
- концепт на козистентност – е концепт кој бара избраните методи за вреднување да се применуваат континуирано, без промени;
- концепт на претпазливост – е концепт кој бара приходите во билансот на успех да се прикажуваат само кога се сигурни, а расходите да не се намалуваат, доколку за тоа нема веродостојни документи и податоци.

Проценката бара втасаните податоци да овозможуваат утврдување на нето реализација, а втасаните сметки за плаќање да овозможат мерење на трошоците со примена на соодветни критериуми.

Прикажувањето односно објавувањето претставува потреба сите сметки и сите трансакции точно да бидат прикажани и објавени во финансиските извештаи.

Прекинливоста бара сите трансакции да бидат евидентирани и прикажани за периодот на кој се однесуваат.

Што се однесува до техниките за спроведување на ревизијата, тие се реализираат преку примена на: прашалници, анализи, разговори, повторно пресметување, со тестови за временско разграничување, директна конфронација, со репроцесирање на трансакциите и слично.

Финансиските извештаи имаат примарно значење за известувањето на корисниците – доверителите, акционерите и заинтересираната јавност и претставуваат најквалитетен медиум за информирање на секој потенцијален инвеститор. Составувањето на финансиските извештаи е законска обврска за секој деловен субјект и извор на значајни управувачки информации за сопствениците и инвестициската јавност, како и за статистичките органи, државата и органот за јавни приходи. Финансиските извештаи и информациите кои тие ги даваат можат да дадат одредени насоки и се многу значајни при донесување на голем број одлуки.

Со ревизијата на финансиските извештаи се подига кредибилитетот на презентираниите информации во финансиските извештаи, кои се основа за носење на стратешки и инвестициски одлики од страна на сите стеикхолдери. Преку воведување на контрола на квалитет во ревизијата се осигурува високо ниво на квалитет при вршењето на ревизијата на финансиските извештаи.

Република Северна Македонија започна со воведувањето на ревизијата и ревизорската професија со донесувањето на законите за комерцијална и државна ревизија во 1997 година и со усвојувањето на меѓународните ревизорски стандарди (MPC) и кодексот на етика за професионалните сметководители на IFAC во 1998 година. Ревизорската професија успешно се

етаблира преку органите и телата на Институтот на овластени ревизори и заложбите на Советот за унапредување и надзор на ревизијата.

Од претходното изложување може да се каже дека, основна задача на ревизијата е да ги верифицира финансиските извештаи и да издаде мислење за објективноста и точноста на сметководствените искази во согласност со општоприфатената рамка за финансиско известување. Поаѓајќи од оваа важна улога, ревизијата формира мост на доверба помеѓу компанијата како котиран односно јавно поседуван ентитет, и останатите стекхолдери (акционери, добавувачи, купувачи, банки, државата и сл.) корисници на финансиските извештаи.

1.2. Видови ревизија, ревизори и ревизорски услуги

Постојат повеќе видови на ревизија и тие се поделени во соодветни групи како што се:

- Ревизија според предметот на испитување
- Ревизија според органот што ја спроведува
- Ревизија според подрачјето на испитување

1.2.1. Ревизија според предметот на испитување

Според предметот на испитување постојат повеќе видови на ревизија како што се:

- ревизија на финансиски извештаи;
- ревизија на усогласеност на постапките;
- ревизија на работењето;
- судска ревизија.

1.2.1.1. Ревизија на финансиски извештаи

Ревизија е значајна алка во донесувањето на одлуките од страна на стеикхолдерите. Стеикхолдерите секогаш го анализираат и се потпираат на мислењето кое што е добиено од страна на ревизорот. Во предност секогаш ќе бидат компаниите чиешто ревизорско мислење е позитивно за разлика од оние деловни субјекти кои се без ревизорско мислење.

Менаџерите се одговорни за презентирањето и вистинитоста и точноста на информациите содржани во финансиските извештаи како што се: билансот на состојба, билансот на успех, извештајот за промени на паричните текови, извештајот за промени на капиталот како и сметководствените политики и објаснувачките белешки. Но понекогаш менаџерите бидејќи се дел од самото претпријатие, можат да бидат пристрасни за самата состојба на претпријатието и да дадат погрешна слика на стеикхолдерите. Затоа решение на таквиот проблем се овластените ревизори кои не се вработени лица во претпријатието и се комплетно независни од таа организацијата. Тие се должни со примена на различни методи, техники, принципи и различни анализи, да дадат вистинито и објективно мислење за самото претпријатие. Врз основа на направените анализи и добиените резултати тие како краен продукт од процесот на ревизија треба да изразат мислење за ентитетот. Ваквото мислење е најважно за стеикхолдерите и тие секогаш го бараат од ентитетот со кој што сакаат да соработуваат.

Посебно треба да се потенцира дека ревизорите не можат да ги испитаат сите настани и трансакции што се случуваат во ентитетот и затоа тие го користат методот на примерок, имено, ревизорот изразува мислење со разумна сигурност, а не апсолутна гаранција за можните пропусти во финансиските извештаи. Целта на ревизијата на финансиските извештаи е да го зголеми степенот на доверба во финансиските извештаи од страна на корисниците за кои се тие наменети, согласно МСР 200. Ревизијата е процес на професионално просудување, фокусирана на проверка на кредибилитетот на финансиските извештаи, со цел да ги увери корисниците на ревизорските услуги во разумна точност, за вистинитост и објективност на прикажаните информации, но во никој случај не нуди каква било гаранција за нивната апсолутна точност.¹

¹ Зорица Б. Лазаревска, „Ревизија“, Економски факултет – Скопје, 2011 година, стр.17

1.2.1.2 Ревизија на усогласеност на постапки

Ревизијата на усогласеност на постапките има за цел да види дали се применуваат стандардите и прописите кои се пропишани во законот, а се однесуваат на дејноста на компанијата која што е предмет на ревизија. Доколку ревизорот најде на некои пропусти и отстапувања од меѓународните стандарди истите треба да бидат обелоденети во ревизорскиот извештај. Ревизијата на усогласеноста има свои специфични карактеристики, кои што ја прават поинаква од другите видови на ревизија, а тие се:²

- Деловниот ентитет го ангажира ревизорот и јасно укажува на сегментите или ставките кои што треба да се ревидираат заедно со пропишаните постапки, стандарди или регулативи што треба да се почитуваат во текот на испитувањето,
- Ревизорот има третман на вработен кај деловниот ентитет чие што раководство е витално заинтересирано за доследното следење на пропишаните постапки, стандарди или регулативи,
- Ревизорот поднесува извештај за спроведените активности и наоди до кои има дојдено во текот на ревизијата, до врвните структури или дирекции на претпријатието во кое е вработен.

1.2.1.3 Ревизија на работењето

Ревизијата на работењето подразбира испитување на работењето на деловниот ентитет од аспект на економично, ефикасно и ефективно искористување на ресурсите за работа. Од аспект на економичноста, ревизорот треба да испита дали економично се користат ресурсите, односно со најмали трошоци да се постигнат највисоки ефекти. Од аспект на ефикасноста треба да се испита колку добро деловниот ентитет ги користи сопствените ресурси и дали се остварени претходно поставените цели. Од аспект, пак, на ефективноста се утврдува успехот на деловниот ентитет во остварувањето на однапред поставените цели и задачи од страна на менаџментот на претпријатието.

² Зорица Б. Лазаревска, „Ревизија“, Економски факултет – Скопје, 2011 година, стр.18

Со ваквиот вид на ревизија, ревизорот треба да ги пронајде слабите точки во работењето кои што го забавуваат успехот и напредокот на компанијата и да посочи соодветни совети и решенија кои треба да бидат применети од страна на ентитетот. Исто така, оваа ревизија е поинаква од останатите бидејќи овде нема некои пропишани стандарди и норми туку ревизорите во зависност од ситуацијата сами си пропишуваат стандарди и одбираат критериуми за кои што сметаат дека се најсоодветни во дадениот момент. Вака избраните критериуми треба секогаш да бидат во согласност со пропишаните норми и стандарди.

Карактеристики на ревизијата на работењето се следните³

- Ревизорите кои ја спроведуваат ревизијата се независни од активностите што ги ревидираат (на пример, ревизорот не може да биде вработен во комерцијална служба или нејзин раководител, а воедно да врши ревизија на комерцијалното работење на фирмата),
- Ревизорот е вработен во компанијата во која што се врши ревизијата,
- Ревизорот поднесува извештај за извршената ревизија и го доставува до официјалните лица во компанијата. Извештајот, главно, треба да се однесува на идентификацијата на проблемите во врска со ефективноста и ефикасноста во работењето на компанијата.

1.2.1.4 Судска ревизија

Во поново време се поголем е бројот на компании каде што среќаваме измами и неправилности во финансиските извештаи и во нивното работење. Токму затоа поради оваа причина на сцена настапуваат судските ревизори чија што цел е да ги пронајдат сите неправилности, измами и грешки и истите да бидат обелоденети, а за нив да одговара соодветниот ентитет.

Многу често и самите менаџери намерно работат нелегално за да добијат поголеми бенефити од работата иако за тоа самиот сопственик не знае. И во такви случаи сопственикот на компанијата може да побара од судскиот ревизор

³ Пеце Николовски, „Интерна и екстерна ревизија“, Економски факултет – Прилеп, Јули, 2009 година, стр.16

да изврши ревизија за да ги дознае неправилностите во работењето на својот менаџмент. Најчесто судската ревизија се спроведува во следните случаи:⁴

- Деловни измами направени од надворешни и внатрешни субјекти на компаниите,
- Криминални истраги,
- Конфронтации и спорови помеѓу акционерите, менаџерите и партнерите,
- Економски загуби и
- Граѓански спорови.

1.2.2. Ревизија според органот што ја спроведува

Според органот што ја спроведува ревизијата може да ја поделиме на екстерна и интерна ревизија. И екстерната и интерната ревизија се извршуваат од страна на ревизори кои ги положиле соодветните испити и за истите добиле лиценца за работа.

1.2.2.1 Екстерната ревизија

Екстерната ревизија се извршува од страна на независни и компетентни лица кои за цел имаат да ги откријат грешките и измамите во работењето на ентитетот. Ревизорите кај екстерната ревизија се надворешни лица кои се ангажираат да извршат ревизија и тие не се вработени во организацијата. Како посовремен начин на дефинирање на екстерната ревизија е дефиницијата каде што екстерната ревизија се дефинира како предмет на акумулирање и оценка на доказите од информациите заради утврдување и известување за системот на кореспондентност меѓу податоците и воспоставените критериуми. Ревизијата треба да биде спроведена од компетентни и независни лица⁵

4 Пеце Николовски, „Интерна и екстерна ревизија“, Економски факултет – Прилеп, Јули, 2009 година, стр.17

5 Alvin A. Arens, James K. Oebbecks: Auditing an integrated approach, eighth edition, Prentice Hall International, Lne Upper Saddle Rives, New Jersey, USA 2000, p.9,

Од оваа дефиниција може да се забележи дека екстерната ревизија опфаќа поширок круг на активности и процеси за разлика од ревизијата на финансиските извештаи. Ревизорот врши ревизија на финансиските извештаи, но освен на нив тој врши ревизија и на некои субјективни информации како што се на пример ефективноста на компјутерските системи и ефикасноста на производните активности. Многу често може да дојде до мешање на поимите екстерна ревизија со ревизијата на финансиските извештаи, но затоа треба да се напомене дека кај екстерната ревизија од особено значење е ревизорот да биде надворешно лице, кое со своето професионално работење ќе биде апсолутно независно од менаџментот на клиентот.

Ако се земе во предвид комплексноста на активностите што треба да ги спроведат екстерните ревизори, од витално значење е ревизијата да биде поврзана со постоењето на квалитетна законска регулатива, соодветно применување на професионалната регулатива односно стандардите за ревизија и кодексот за професионална етика.

1.2.2.2. Интерна ревизија

Целите на интерната ревизија се пообемни и посложени во споредба со целите на екстерната ревизија. Така, целта на интерната ревизија е да им помогне на членовите на организацијата во ефективното и ефикасното извршување на деловните активности, исто така интерната ревизија ги посочува анализите, оценките, препораките и дава совети и информации, кои што се однесуваат на работењето на деловниот субјект.

Комитетот за ревизорска практика (Auditing Practice Committee – APC) ја дава следната дефиниција за интерна ревизија: Интерната ревизија претставува елемент на внатрешниот систем на контрола поставен од страна на менаџментот на претпријатијата, банките или другите институции, заради испитување, вреднување и известување за функционирањето на сметководствените и други интерни контроли во работењето. Интерната

ревизија е воведена со цел да ги подобри одлуките на менаџерите или да ги задоволи статутарните барања.⁶

Делокругот на интерната ревизија треба да опфаќа испитување и проценка на применливоста и ефикасноста на системите на интерните контроли, како и квалитетно и навремено постигнување на дадените цели од страна на менаџментот на претпријатието. Целите на интерната ревизија можат да бидат различни и тие варираат во согласност со овластувањата што се дадени од страна на менаџментот на ентитетот. За интерната ревизија честопати се вели дека претставува „продолжена рака“ на менаџментот бидејќи нејзина цел и задача е да го надгледува сметководствениот систем и системот на интерните контроли, заради давање совети за остварувањето на планираните цели во планираниот временски рок. Интерната ревизија му е потребна на менаџментот, бидејќи со своите постапки таа⁷:

- ја оценува целокупната ефикасност при работењето на компанијата;
- овозможува да се откријат и отстранат неефикасните и неуспешните операции;
- го заштитува имотот од растурање;
- го утврдува опфатот на придружување на оперативните служби кон политиката на деловниот субјект;
- го минимизира ризикот од измами, откривајќи ги слабостите во работењето и извршувајќи ги контролите што можат да ги оневозможат измамите;
- укажува на примената на интерните акти и упатства на компанијата;
- влијае врз унапредувањето на точноста и сигурноста на сметководствените и оперативните податоци и информации, кои се подлога за одлучување.

Помеѓу екстерната и интерната ревизија можат да се елаборираат голем број на разлики кои се презентирани во наредната слика:

6 Драгутин Драгоевиќ: „Перспективе развоја интерне ревизије“, СР Југославија, Новац и развој 21, СПП, Београд, 1995, стр,93

7 Пеце Николовски, „Интерна и екстерна ревизија“, Економски факултет – Прилеп, Јули, 2009 година, стр.79

	Интерна ревизија	Екстерна ревизија
Цел	Интерната ревизија е активност која што е замислена да додава вредност и да го подобрува работењето на организацијата.	Екстерната ревизија е задача која што му овозможува на ревизорот да изрази мислење за финансиските извештаи.
Известува до	Интерната ревизија го известува одборот на директори или други одговорни за управувањето како што е одборот за ревизија. Таквите извештаи се приватни и се наменети за директорите и раководството на компанијата.	Екстерните ревизори ги известуваат акционерите или членовите на компанијата за вистинитоста и објективноста на финансиските извештаи. Ревизорскиот извештај им е достапен на акционерите и другите заинтересирани страни.
Делокруг	Интерната ревизорска работа се однесува на работењето на организацијата	Екстерната ревизорска работа се однесува на финансиските извештаи.
Однос со компанијата	Интерните ревизори се често лица што се вработени во организацијата, иако понекогаш интерната ревизорска функција може да е обезбедена од надворешна организација	Екстерните ревизори се независни од компанијата и нејзиното раководство. Тие се назначени од акционерите.

Слика 2 : Разлики помеѓу интерната и екстерната ревизија

Извор - З. Б., Лазаревска, „Ревизија“, Економски факултет Скопје, 2011 год, стр.27

Figure 2. Differences between internal and external audit

Source - Z. B. Lazarevska, "Audit", Faculty of Economics Skopje, 2011, page.27

1.2.3 Ревизија според подрачјето на испитување

Според подрачјето на испитување ревизијата може да ја поделиме на комерцијална и државна ревизија. Поради ваквата поделба одделно ќе ги објасниме и двата вида на ревизија.

1.2.3.1 Комерцијална (независна) ревизија

Комерцијалната т.е. независната ревизија се врши од страна на самостојни независни ревизори или пак формирани ревизорски друштва. За да се изврши ревизијата потребно е претходно да се потпише договор во којшто се

утврдени сите точки на дејствување и сите проблеми кои би можеле да настанат во текот на ревизијата. Ваквиот договор за ревизија се потпишува од страна на ревизорот и претпријатието каде што треба да се врши ревизија. Многу важен момент е дека ревизорот треба да биде независен што значи не треба да поседува акции во претпријатието, не треба да биде во роднински врски со некој од директорите или повисоките органи во организацијата, не треба ниту пак да бил дел од активностите при водење на сметководството. Сето ова е потребно за да на крајот извештајот кој што треба да се добие како финален продукт биде целосно точен и објективен што е најважно за надворешните корисници на финансиските извештаи.

Надворешните ревизори мораат постојано да ги имаат на ум интересите на општата јавност, тоа е нивна должност. Исто така треба да напомниме дека во приватниот сектор, надворешниот ревизор одговара пред акционерите, но бидејќи во јавниот сектор нема акционери, надворешниот ревизор обично одговара пред Парламентот или понекогаш пред Владата, во зависност од видот на SAI кои се применуваат во соодветната земја. Ваквиот вид на ревизија најчесто се применува кај земјите кои се во транзиција, па поради тоа ваквиот вид на ревизија се користи и во Р.С. Македонија.

1.2.3.2 Државна ревизија

Државната ревизија како што кажува и нејзиното име се извршува во име и за сметка на државата и истата ја извршува Државниот завод за ревизија со кој раководи главниот државен ревизор кого, по правило, го именува парламентот на државата.⁸ Ваквиот вид на ревизија се спроведува на:

- буџетот на Р. С. Македонија, локалните буџети,
- корисници на средства од буџетите,
- јавните претпријатија
- Народна банка,
- правните лица во кои државата е доминантен сопственик и сл.,

и таа се спроведува најмалку еднаш годишно.

Државната ревизија се спроведува од страна на овластени државни ревизори. Овластените државни ревизори, поседуваат лиценца за вршење на

⁸ Закон за државна ревизија, „Сл. весник на Р. Македонија“, 65/97, член 13

државна ревизија и истите не треба да бидат дел од некој надзорен или управен одбор или пак да извршуваат некои други дејности кај други субјекти. Истите поседуваат звање на овластени државни ревизори и се вработени во Државниот завод за ревизија. Во Р. С. Македонија, во Законот за државна ревизија, истата се дефинира како „испитување на документите, исправите и извештаите на извршената интерна контрола и интерната ревизија на сметководствените и финансиските постапки и другите евиденции од аспект на тоа дали финансиските извештаи вистинито и објективно ја искажуваат финансиската положба и резултатите од финансиските активности, во согласност со прифатените сметководствени принципи и стандарди за ревизија“.⁹

1.3. Одговорност во ревизијата, општи принципи и делокруг на ревизијата

1.3.1. Општи принципи на ревизијата

Најпознатите стандарди на интерната ревизија се стандардите на Американскиот институт за интерна ревизија од 1978 година¹⁰. Тие се систематизирани во пет главни подрачја или групи, и тоа:

- 100 – Независност
- 200 – Стручност
- 300 – Делокруг на работа
- 400 – Извршување на ревизијата и
- 500 – Управување со интерната ревизија

Стандардите што ќе го утврдуваат подрачјето на независноста и стручноста се однесуваат на интерниот ревизор (како личност), а тоа се стандардите 100 и 200. Останатите стандарди 300, 400 и 500 се однесуваат на

⁹ Закон за државна ревизија, „Службен весник на Република Македонија“, бр.65/1997

¹⁰ Систематизирано според Jack C. Robertson & Frederick G. Davis: „Auditing“, Fifth edition, Homewood, 1988, str.187-189.

интерната ревизија. Во продолжение ќе стане збор за овие стандарди¹¹ и некои забелешки за нивната примена.

Независност

Со стандардот 100 – Независност е предвидено дека интерните ревизори треба да бидат независни во извршувањето на ревизијата. Интерните ревизори се вработени во деловниот ентитет, оттука примаат плата и ги уживаат погодностите што ги имаат и останатите вработени, па поради тоа во одделни случаи нивната независност може да се стави под знак прашалник. Тоа е затоа што интерниот ревизор ја извршува ревизијата за потребите на менаџментот, па може да дојде до врска интерен ревизор – менаџмент, и во тој случај независноста на интерниот ревизор може да биде загрозувана.

Доколку интерниот ревизор испитува подрачја кои не се во интерес на менаџментот, тогаш менаџментот може да го спречи или ограничи, па дури и да го отпушти интерниот ревизор и во тој случај независноста на интерниот ревизор е под знак прашалник. Тоа може да дојде до израз во услови на професионална неорганизираност на интерната ревизија, и во услови на неетичко однесување во начинот на управување на менаџментот. Независноста на интерниот ревизор особено доаѓа до израз во услови кога постои организираност на интерната ревизија во форма на институт на интерни ревизори (или здружение, комора и др.).

Институтот на интерни ревизори ги усвојува стандардите на интерна ревизија, Кодексот на професионална етика, спроведува испити и доделува сертификат за овластен интерен ревизор, ја надгледува работата на интерниот ревизор и слично, што значи тој води грижа за развојот на интерната ревизија и ја штити независноста на интерниот ревизор. Исто така за независноста на интерниот ревизор е заинтересиран и менаџментот, бидејќи на тој начин преку неговите мислења и препораки придонесува за остварување на поставените цели.

Во стандардите на интерната ревизија релативно е определена независноста на интерниот ревизор, бидејќи таа се разгледува во зависност од

¹¹ Подетален приказ за овие стандарди може да се сретне кај: Andrew D. Chambers, Georges M. Selim, Gerald Vinten: „Internal Auditing”, op. cit., str. 325-342.

организацискиот статус на одделот за интерна ревизија, во организациската структура на компанијата и непристрасноста на интерниот ревизор, т.е.:

- стандард 110 Организациски статус – укажува на тоа дека организацискиот статус на одделот на интерна ревизија треба да биде примерен со одговорностите на интерниот ревизор во извршувањето на ревизијата;
- стандард 120 Непристрасност – укажува на тоа дека интерните ревизори треба да бидат непристрасни при извршувањето на ревизијата. Тоа е разгледано подетално во потточките на стандардите 110 и 120¹² и со Кодексот на професионална етика на интерните ревизори.

Стручност

Како и за секоја професија, така и за интерната ревизија особено е важна стручноста и професионалноста на персоналот, а таа се постигнува со посебна наобразба на интерните ревизори по завршување на универзитетското образование и со полагање стручен испит за стекнување со звање овластен интерен ревизор. За унапредување на стекнатите знаење по добивањето на сертификатот за овластени ревизори, интерните ревизори треба да продолжат да се усовршуваат. Стручноста во стандардите на интерната ревизија се разгледува на две нивоа и тоа:

- на скалата на одделот на интерната ревизија и
- на скалата на интерниот ревизор.

Стандардите од подрачјето на стручноста на интерната ревизија се:

- стандард 210 Персонал – одделот на интерна ревизија треба да гарантира дека техничките вештини и образованието на интерните ревизори ќе се применуваат преку ревизиите што ќе се извршуваат;
- стандард 220 Знаења, вештини и способности – одделот на интерната ревизија треба да поседува или да стекне знаење, вештини и дисциплини кои се потребни за спроведување на своите одговорности во ревизијата.

12 Подетално: Standards for the Professional Practice of Internal Auditing, The Institute of Internal Auditing, Florida, 1995, str. 11-14.

Стандардите на подрачјето на стручноста на интерните ревизори се:

- стандард 240 Почитување на стручните норми – интерните ревизори треба да ги почитуваат стручните норми;
- стандард 250 Знаење, вештини и способности – интерните ревизори треба да поседуваат темелни знаења, вештини и способности за извршување на интерната ревизија;
- стандард 260 Меѓучовечки односи и комуницирањето – интерните ревизори треба да бидат вешти во разговорот и комуницирањето со другите;
- стандард 270 Непрекинато усовршување – интерните ревизори треба да ја одржуваат својата способност со непрекинато усовршување;
- стандард 280 Професионалност – интерните ревизори треба професионално да ја извршуваат интерната ревизија.

Делокруг на работа

Стандардите коишто ја обработуваат проблематиката на делокругот на работа на интерната ревизија, се основа за разбирање на местото и улогата на интерната ревизија во деловниот процес. Делокругот на интерната ревизија треба да опфаќа испитување и проценка на применливоста и ефикасноста на составот на интерните конторли, како и квалитетно извршување на преземените активности. Стандардите од ова подрачје на интерната ревизија се:

- стандард 310 Доверливост и интегритет на информациите – интерните ревизори треба да ја проценат доверливоста и интегритетот на финансиските и деловните информации, како и начините за нивно препознавање, проценување, расчленување и предочување;
- стандард 320 Усогласување со политиките, плановите, процедурите, законите и наредбите – интерните ревизори треба да ги испитаат составите што овозможуваат усогласеност со политиките, плановите, процедурите, законите и наредбите, коишто можат да имаат значително влијание врз работењето и извештаите, а треба да утврдат и дали работењето на компанијата е усогласена со нив;
- стандард 330 Чување на имотот – интерните ревизори треба да ги испитаат начините на чување на имотот и, ако е така, да го потврдат постоењето на таквиот имот;

- стандард 340 Економичноста и делотворноста на користењето на паричните средства – интерните ревизори треба да ја проценат економичноста и делотворноста на користењето на паричните средства;
- стандард 350 Извршување на поставените цели, работи или програми – интерните ревизори треба да ги испитаат работите или програмите за да утврдат дали се добиени резултати во согласност со поставените цели и дали работите се спроведуваат така како што било планирано.

Извршување на интерната ревизија

Стандардите за извршување на интерната ревизија ги претставуваат темелите на методологијата на работење на интерната ревизија. Според нив, методологијата треба да вклучува планирање на ревизијата, испитување и проценка на информациите, соопштување и следење на резултатите. Стандардите од подрачјето на извршување на ревизијата се:

- стандард 410 Планирање на ревизијата - интерните ревизори треба да ја планираат секоја ревизија;
- стандард 420 Испитување и проценка на информациите – интерните ревизори треба да ги собираат, анализираат, толкуваат и документираат информациите за да ги поткрепат резултатите од ревизијата;
- стандард 430 Соопштување на резултатите – интерните ревизори треба да ги соопштуваат резултатите од својата ревизија;
- стандард 440 Следење на резултатите – интерните ревизори треба да испитаат дали соопштените резултати од ревизијата се во согласност со поставените задачи.

Управување со интерната ревизија

Проблематиката на управување со интерната ревизија и стандардите се ограничува на делокругот на одделот за интерна ревизија. Во таа смисла, значајни се следниве стандарди:

- стандард 510 Цел овластувања и одговорност – директорот на интерната ревизија е овластен за целите и одговорностите на одделот на интерната ревизија;
- стандард 520 Планирање – директорот на интерната ревизија треба да ги утврди плановите за спроведување на одговорностите на одделот на интерната ревизија;

- стандард 530 Политики и процедури – директорот на интерната ревизија треба да ги овозможи пишаните процедури и политики за управување со персоналот при ревизијата;
- стандард 540 Кадровска служба и развој – директорот на интерната ревизија треба да ја утврди програмата за избирање и развој на кадрите во одделот на интерната ревизија;
- стандард 550 Надворешни ревизори – директорот на интерната ревизија треба да ги усогласува ефектите од интерната и екстерната или надворешна ревизија;
- стандард 560 Квалитет и сигурност – директорот на интерната ревизија треба да ги постави основите и да одржува квалитетна и сигурна програма за проценување на активностите на одделот на интерната ревизија.

ГЛАВА 2 СЕТ НА ФИНАНСИСКИ ИЗВЕШТАИ ШТО СЕ ПРЕДМЕТ НА РЕВИЗИЈА

Сетот на финансиски извештаи се состои од:

- биланс на состојба (извештај за финансиската состојба на крајот на периодот),
- биланс на успех (извештај за сеопфатна добивка за периодот),
- извештај за промена на капиталот,
- извештај за паричните текови,
- белешки, кои опфаќаат преглед на значајни сметководствени политики и други информации и извештаи.

2.1 Биланс на состојба

Во финасиското сметководство, Билансот на состојба или извештајот за финансиската состојба, претставува краток преглед на билансните позиции на деловниот субјект. Се презентира состојбата на Активата (средствата), пасива (обврските и сопственичкиот капитал) на одреден датум, на пример на крајот на финансиската година. Билансот на состојба се користи од деловниот субјект за планирање и распоредување на капиталот низ годините на деловното работење и му овозможува на деловниот субјект да направи подолгорочни планови за тоа дали добивката од работењето ќе биде насочена кон проширување на капиталот, или набавка на основни средства или пак за акумулација од година во година без дополнителни инвестирања. Билансот на состојба често се опишува како снимка на финансиската состојба на компанијата¹³.

Од четирите основни финансиски извештаи билансот на состојба е единствен извештај кој се однесува на единствен момент. Сметките во билансот на состојбата се групирани според главни категории средства, обврски и сопственички капитал. Сметките се групирани во поткатегории се со цел да им се помогне на корисниците на финансиските извештаи да добијат појасна слика за состојбата и работењето на деловниот субјект и да можат да обрнат

¹³ Williams, Jan R.; Susan F. Haka, Mark S. Bettner, Joseph V. Carcello (2008). *Financial & Managerial Accounting*. McGraw-Hill Irwin. стр. [40](#)

внимание за одделни посебни сметки и групи сметки. За таа цел средствата се групирани во две категории како тековни средства и долгорочни средства, а обврските како тековни обврски и нетековни или долгорочни обврски. Вообичаено е прво се наведени главните категории на активата а по нив следи пасивата. Разликата помеѓу средствата и обврските е капитал или нето капитал или нето вредност на компанијата и според пресметковна равенка нето вредноста мора да биде еднаква на средства минус обврски.

Друг аспект на гледање на истата равенка е дека активата е еднаква на обврските плус капиталот на сопствениците. Гледањето на равенката на овој начин покажува како била финансирана активата: позајмување на пари или користење на парите на сопствениците - сопственичкиот капитал. Билансот на состојба обезбедува информации во врска со способноста на деловниот субјект да ги реализира краткорочните цели како и да ги измирува обврските. Инвеститорите најчесто се заинтересирани дали деловниот субјект остварува добивка и дали исплаќа дивиденда.

Евиденциите на вредностите на секоја сметка или линија во билансот на состојба обично се одржуваат со користење на систем на книговодство познат како систем на двојно книжење.

Средства - го претставува потенцијалот тоа средство директно или индиректно да придонесе прилив на пари парични еквиваленти. Тој потенцијал може да произлегува од оперативните активности на деловниот субјект исто така потенцијалот може да има конвертибилна форма во пари или парични еквиваленти или да дава можност за намалување на трошоците на производство. Вообичаено своите средства деловниот субјект ги користи за производство на добра и услуги кои ги задоволуваат потребите на потрошувачите а тие се подготвени да платат за нив и со тоа да придонесат на паричните текови на деловниот субјект. Економската корист што ја има средството може да произлезе на различни начини:

- средството може да биде користено самостојно или во комбинација со други средства во производството на добра и услуги кои се продаваат од страна на деловниот субјект,
- средството може да се размени со други средства,
- средството може да се искористи за подмирување на обврска,
- средството може да се распредели на сопствениците на деловниот

субјект.

Обврски - Обврските се должност кои мора да бидат подмирени и потекнуваат од деловната пракса, обичаи и желби да се одржат добри деловни односи или да се постапи на праведен начин. Треба да се прави разлика помеѓу сегашна обврска или идна обврска. Одлуката на деловниот субјект за набавка на средства во иднина сама по само не претставува сегашна обврска. Обврската всушност настанува само кога средството е веќе испорачано или кога деловниот субјект ќе навлезе во неотповиклив договор за набавка на средства. Подмирувањето на обврската вклучува отстапување од ресурсите кои имаат вградена економска корист од страна на деловниот субјект со цел да се задоволат барањата на другата страна. Подмирувањето на обврската може да се направи со:

- плаќање во готовина
- пренесување на други средства
- давање на услуги
- замена на таа обврска со друга
- конверзија на обврската во капитал.

2.2 Биланс на успех

Билансот на успех е финасиски извештај за финансиските текови т.е. финансиските Приливи и одливи во одреден временски период. Билансот на успех е нерскинливо поврзан со Билансот на состојба и затоа при анализа на овие два биланси треба да се анализираат заедно. Така, остварувањето на приходи од сопствени средства (депозити, кредити, вложувања во хартии од вредност), а во исто време и расходите потекнуваат од обврските (депозити, недепозитни обврски). Исто така, дел од трошоците се од постојани средства (згради, опрема), а финансискиот резултат се распоредува на сопствениците на капиталот¹⁴

Значи финансискиот резултат на деловниот субјект е претставен во билансот на успех кој претставува преглед за добивката или за позитивниот финансиски резултат и загубата или негативниот финансиски резултат на крајот

¹⁴ Williams, Jan R.; Susan F. Haka, Mark S. Bettner, Joseph V. Carcello (2008). *Financial & Managerial Accounting*. McGraw-Hill Irwin. стр. 40.

на годината, ги претставува ставките во кои се прикажани приходите и расходите и во зависност од тоа дали се поголеми приходите од расходите и обратно деловниот субјект ќе остварува добивка или загуба.

Билансот на успех е многу значаен за менаџментот на деловниот субјект се со цел за да се подобри квалитетот во работата на субјектот, односно позициите на билансот на успех може да се забележи во кои сегменти од работењето може да се оствари подобар резултат во зголемувањето на одделни приходи и на намалувањето одделни расходи.

Билансот на успех, како еден од финансиските извештаи што го изготвуваат и го презентираат деловните субјекти претставува табеларен преглед на остварени приходи и расходи во текот на одреден временски период. Тој временски интервал би бил од основањето на деловниот субјект, па сè до моментот кога ќе престане да егзистира како економско-правен субјект. На ваков начин би се добил тотален финансиски резултат на еден деловен субјект. Но, со оглед дека временскиот период би се провлекол на неопределено долга низа на години, од повеќе причини не се чека да дојде до престанок на постоење на деловниот субјект за да се утврди ваквиот остварен резултат.

Имено, деловните субјекти сакаат да го контролираат своето работење со цел да ги согледаат своите предности и недостатоци во однос на конкуренцијата. Во таков случај им преостанува да пресметуваат финансиски резултат во пократки временски интервали т.е. за секој пресметковен период. Во најголем број на земји тој временски период се поклопува со временскиот период на една календарска година. Меѓутоа можат да се изготвуваат и за полугодие, тримесечје, месец и слично за одделни активности, проекти и сл.

Биланс на успех по однос на формата во која ќе биде презентираан, може да биде во форма на двостраничен преглед, каде левата страна е да се презентираат расходните позиции, а десната страна е резервирана за презентација на приходните позиции. Исто така билансот на успех може да биде составен како едностраничен преглед каде се прикажуваат прво приходите, а потоа следат расходите.

Независно од формата во која ќе се презентира дали како двостраничен преглед или едностраничен преглед секогаш се воспоставува рамнотежа помеѓу двете страни преку позицијата што ќе ја покажува висината на остварениот финансиски резултат.

Според тоа, финансискиот резултат утврден во билансот на успех на еден

пресметковен период претставува разлика помеѓу приходите и расходите што ги има остварено деловниот субјект за одреден период. Спротивставувајќи ги приходите остварени во еден период со расходите кои се направени во истиот период ќе го покажува износот на остварениот финансиски резултат. Финансискиот резултат може да биде позитивен т.е. да го покажува остварена добивка доколку приходите се поголеми од расходите или да биде негативен доколку расходите ги надминуваат приходите. Поради тоа билансот на успех се сретнува во стручната литература, во практиката и по други називи, успешен биланс, биланс на приходи и расходи.

Билансот на успех според д-р В. Зеремски, претставува периодична глобална информација за деловните ефекти – резултат, на индивидуалната репродукција на еден деловен субјект. Негово значење како сметководствен информациона инструмент се состои во тоа што со својата раздробена структура на приходи и расходи овозможува комплексен увид во деловните ефекти и квалитетот на економијата искажана преку динамиката на економичноста и ренетабилноста во работењето на деловниот.

Според д-р. Слободан Марковски за билансот на успех може да се наведат следните карактеристики:

1. Биланс на успех го покажува финансискиот резултат на деловниот субјект за одреден временски период;
2. Билансот на успех ги покажува потрошоците и ефектите, т.е. резултатот од нив и поради тоа билансот на успех не упатува на минатото;
3. Билансот на успех служи за утврдување на економската оправданост на направените потрошоци и постигнатите ефекти во изминатиот период;
4. Билансот на успех служи за контрола на работењето, преку него може да се согледа резултатот од редовното работење со споредување на редовните приходи со споредување на редовните расходи;
5. Билансот на успех ги покажува периодичните и ефекти за одреден временски период.

Во различните земји по однос на формата и содржината билансот на успех има извесни разлики. Така на пример, во САД билансот на успех е во извештајна форма, содржи податоци покрај за тековниот пресметковен период уште и за два претходни периода. Во некои земји членки на ЕУ со донесување на директивите, а особено на IV и VII тие разлики се повеќе се намалуваат. Светската економија на 20. век се повеќе станува глобална економија,

деловните субјекти и капиталот освен во националната економија имаат влијание и на светски план, што наметнува потреба финансиските извештаи во поголема мера, да бидат унифицирани, за која цел се оди кон примена на меѓународни сметководствени стандарди, а во рамките на ЕУ.

Со сите овие мерки се настојува покрај другото и билансот да има структура и содржина подготвена според еднакви правила и принципи за да информациите што се сака да се согледаат од тој финансиските извештај за корисниците бидат што појасни и споредливи. Од погоренаведеното, произлегува дека информациите од билансот на успех се наменети за интерни и екстерни корисници. Во законот за сметководство на СРМ во чл. 18 стои дека субјектот ги утврдува приходите, расходите и резултатот на работењето на денот на билансирањето во образец биланс на успех.

2.3 Извештај за парични текови

Паричниот тек сфатен како тек на примање или издавање или како состојба на готовината што произлегува од ова движење е предмет на планирање и контрола за да се одржи финансиската рамнотежа¹⁵

Овој финансиски извештај во сметководствената пракса на деловните субјекти е од поново време, во однос на традиционалните финансиски извештаи биланс на успех и биланс на состојба. Овој финансиски извештај најголема практична примена има во САД, каде најпрвин се појавил и од каде се шири неговата примена и во други земји. За овој финансиски извештај треба да се каже дека тој не е дел од системот на двојното сметководство, не може да се добие директно од сметководствените податоци, туку се добива, односно се сочинува со преуредување на биланс на состојбата. Тој во САД е воведен на барање на комисијата за хартии од вредност за деловни субјекти кои котираат или сакаат да котираат на берзата. До 1987 во САД се барал извештај за промена на финансиска положба на текот на средствата. Веќе во 1988 година скоро 90% од компаниите дале предност на паричниот тек. И во стручната и образовната литература, на извештајот за паричните текови му се посветува особено внимание со што се сака да се нагласи неговото значење и улога во финансиското известување за работењето на еден деловен субјект.

¹⁵ Иваниш, доц. д-р Марко, Управљање финансијама, Универзитет Сингидунум, Београд, 2008, стр.17

Со информациите што ги овозможува еден извештај за паричните текови на еден деловен субјект, на корисниците им дава можност да вршат проценка на остварување на парични средства и еквиваленти на парични средства како и за кои потреби ќе ги користат тие средства. Извештајот за паричните текови обезбедува информации за промена во парите и паричните еквиваленти на деловниот субјект за периодот на известување, прикажувајќи ги одделно промените од оперативни активности, вложувачки и финансиски активности.

Податоците кои се добиваат од Извештајот за паричните текови се:

- протокот на пари кон и од деловниот субјект во одреден временски период,
- колку пари добива деловниот субјект со своето работење,
- разлика меѓу профитот и готовината,
- ликвидноста на деловниот субјект,
- колку пари се потребни за редовни активности на деловниот субјект.

Информациите од извештајот за паричните текови, корисниците ги користат и за проценка на можноста, компанијата да остварува парични средства како и за согледување на начинот на кој се управува со паричните текови. Најчесто извештајот за паричните текови се анализира заедно со другите извештаи се со цел, да се прикаже деловниот имот на компанија. Паричните еквиваленти опфаќаат:

- инвестиции со краткорочен рок на доспевање,
- пречекорувања на банкарска сметка, само доколку се отплати по видување и формира интегрален дел од управувањето со парите на деловниот субјект.

Оперативни активности се примарни активности на деловниот субјект што генерираат приходи. Паричните текови од оперативните активности ги опфаќаат:

- парични примања од купувачи;
- парични плаќања на добавувачи и вработени;
- парични трансакции на данок на добивка, доколку тие можат да бидат идентификувани како финансиски или вложувачки активности;
- парични текови од вложувања, заеми и други договори за целите на тргување.

Прикажувањето на паричните текови од оперативни активности се врши

преку индиректна метода и директна метода. Со индиректна метода се врши корекција на добивката или загубата за ефектите на непаричните трансакции, разграничен приход или трошок за непримени пари од оперативни активности, нереализирани курсни разлики, останати ставки за парични ефекти на вложувачки или финансиски активности. Со директната метода се прикажуваат главните класи на бруто парични примања и бруто парични плаќања.

Вложувачки активности ги опфаќаат отуѓувањето и стекнување на долгорочни средства и други вложувања што не се вклучени во парични еквиваленти.

Паричните текови од вложувачките активности ги опфаќаат:

- парични примања и издатоци од продажба и набавка на долгорочни средства;
- парични примања и издатоци од продажба и набавка на сопственички и должнички инструменти на други деловни субјекти;
- парични примања и издатоци од продажба и набавка на термински договори, договори за опции и свап договори;
- парични примања на аванси и заеми дадени на други странки.

Финансиски активности претставуваат активности кои резултираат во промени на големината и составот на уплатениот капитал и позајмувањата на деловниот субјект.

Паричните текови од финансиски активности ги опфаќаат:

- парични приливи од издавање на акции и други сопственички хартии од вредност,
- парични исплати на сопствениците за стекнување или откуп на акции на деловниот субјект
- парични приливи од задолжување на ентитетот и парични одливи за исплата на заеми,
- парични исплати од страна на наемателот за намалување на неподмирениот обврски кои се однесуваат на финансиски наем.

Паричните текови во странска валута се евидентираат по важечки курс на датумот на паричниот тек.

Вложувачките и финансиски трансакции кои не бараат користење на пари

не се вклучуваат во извештајот за парични текови, меѓутоа таквите трансакции се обеледуваат во другите делови на финансиските извештаи, на пример во белешките.

2.4 Извештај за промени во капиталот

Покрај презентирањето на другите финансиски извештаи потребно е да биде презентираан и извештајот за промена на капиталот за деловниот субјект да ги обезбеди неопходните информации при одлучувањето. Извештајот за промена на капиталот ги содржи следните информации:

- вкупната сеопфатна добивка за периодот, прикажувајќи ги одвоено вкупните износи што им се препишуваат на сопствениците на деловниот субјект и неконтролираното учество;
- за секоја компонента на главнината, ефектите од ретроспективната примена на промените на сметководствените политики или ретроспективното корегирање на износите признати по МСС8;
- за секоја компонента на главнината, усогласување помеѓу сметководствените вредности на почетокот и на крајот на периодот со одвоено прикажување на секоја промена која е резултат на добивка или загуба.

Во извештајот за промена на капиталот се прикажуваат сите промени во сопственичкиот капитал кои настанале во периодот на известување.

2.5 Сметководствени политики и објаснувачки белешки

Белешките кон финансиските извештаи се користат за прикажување на сметководствените методи и проценки кои се користеле при подготовка на финансиските извештаи на деловниот субјект. Тука спаѓаат информациите за долгови, потенцијални обврски, сметки или информации со кои се наведени во финансиските извештаи, а ги обеледуваат информациите кои се бараат според МСФИ, а не се прикажани на друго место во финансиските извештаи.

Деловниот субјект ги презентира белешките по одреден редослед за полесно корисниците да ги разберат финансиските извештаи и да ги споредат со извештаите од други ентитети и тоа:

- изјава за усогласеност со МСФИ

- преглед на значајни сметководствени политики кои се применуваат

- придружни информации за ставки кои се искажани во Билансот на состојба, Билансот на успех, Извештајот за паричните текови, Извештајот за промена на капиталот по редослед во кој се претставени извештаите

- останати обелоденувања.

Белешките обезбедуваат дополнителни информации - наративен опис или раздвојување во детали на ставките прикажани во извештаите и информации за ставките што не се квалификувани за признавање на тие извештаи.

2.6 Извештај за работењето

По завршувањето на деловната финансиска година извршните членови на одборот на директори односно членови на управниот одбор му поднесуваат на одборот на директори, односно на надзорниот одбор покрај годишна сметка и годишни финансиски извештаи и годишен извештај за работењето на деловниот субјект (пропишано во член 352 став 1 од Законот за трговски друштва - ЗТД)

Годишната сметка, финансиските извештаи и годишниот извештај за работа на друштвото во претходната деловна година се разгледуваат и се усвојуваат на годишното собрание на акционери. Во годишниот извештај за работата на деловниот субјект во претходната деловна година, органот на управување има обврска објективно да ги презентира и да ги објасни главните фактори и околностите што влијаеле на определувањето на работењето на деловниот субјект во деловната година.

Годишниот извештај вообичаено ги содржи податоците кои не се присутни во останатите финансиски извештаи, а кои можат да имаат значајно влијание врз идното работење на деловниот ентитет. Во овој извештај се дава приказ на сите надворешни и внатрешни фактори кои имаат посредно или непосредно влијание на работењето на деловниот субјект во изминатата деловна година.

Ваквиот извештај не е биланс што значи менаџментот сам ја утврдува неговата содржина, форма и начин на презентација, но притоа придружувајќи се кон основните барања пропишани во Законот за трговски друштва и сметководствени стандарди.

Годишниот извештај за работењето, треба да одговори на следниите прашања:

- < какви се остварените резултати во однос на планирањето
- < во кој правец да се насочи идното работење

Во годишниот извештај на деловниот субјект се објавуваат:

- примањата на секој извршен член на одборот на директори и член на управниот одбор, односно надоместокот на неизвршните членови на одборот на директори и членови на надзорниот одбор,
- детални податоци за примањата во други компании (плата, надоместоци на плата, надоместоци на одборот на директори, членови на управниот одбор, неизвршни членови на одборот на директори и членови на надзорниот одбор), доколку истите членуваат во органи на управување во други компании,
- детални податоци за вработувањето за извршните членови на одборот на директори, членови на управниот одбор, неизвршните членови на одборот на директори и членови на надзорниот одбор, доколку истите имаат засновано работен однос кај други работодавачи.

Овластениот ревизор треба да изрази мислење дека годишниот извештај односно консолидираниот извештај е конзистентен со годишната сметка и финансиските извешати за истата деловна година.

2.7 Корисници на информациите содржани во финансиските извештаи

Улогата на ревизорите е многу значајна бидејќи воспоставува врска помеѓу клиентот т.е. деловниот ентитет и корисниците на финансиските извештаи и овозможува функционирање на стопанскиот систем на конкретната национална економија. Ревизијата на финансиските извештаи треба да обезбеди независно, објективно, компетентно, аргументирано и непристрасно мислење на ревизорот, изразено во извештајот на извршената ревизија, со кој се

зголемува кредибилитетот на презентираниите финансиски извештаи, а со самото тоа ги штити и интересите на корисниците на тие финансиски извештаи¹⁶

Со развојот на организациите доаѓа до потреба за објавување на финансиски извештаи заедно со ревизорски мислења. Има случаи кога лице кое сака да инвестира во одреден деловен субјект е странски државјанин или деловен субјект, во тој случај, на располагање ги има информациите кои би ги добил преку интернет, меѓутоа како примарни и точни податоци се земаат финансиските извештаи и показатели за работењето на деловниот субјект. Затоа од голема важност е истите да бидат рревидирани.

Постојат голем број на интерни и екстерни корисници на финансиските извештаи кои своите одлуки ги темелат врз основа на дадените ревизорски мислења за конкретна фирма. Токму затоа ревизорското мислење е од витално значење за корисниците на финансиските извештаи и тоа мора да биде точно и објективно. Креирањето на финансиските извештаи и целта на финансиското известување произлегуваат од потребите и интересите на корисниците на тие финансиски извештаи. Потенцијални групи на корисници на финансиските извештаи се¹⁷:

1. Капиталните инвеститори - акционерите. Капиталните инвеститори на компанијата се заинтересирани за нејзината способност да генерира нето готовински приливи, затоа нивните одлуки зависат од вредноста, рокот и неизвесноста во остварување на тие готовински текови. За еден капитален инвеститор компанијата претставува извор на готовински во форма на дивиденди или зголемување на цената на нивните акции и други сопственички интереси.

Капиталните инвеститори се директно загрижени за способноста на деловниот субјект да остварува нето позитивни финансиски резултати и за тоа како перцепцијата на таквата способност влијае врз цената на сопственичките интереси.

¹⁶ Ацески Благоја, Трајкоски Бранко, „Интерна и екстерна ревизија“ Прилеп, 2003, стр 38

¹⁷ financial Accounting Standard s Boards, “Conceptual Framework for Financial Reporting“- Preliminary views

2. Кредитори (Банки). Исто така и кредиторите пред да им одобрат одреден кредит на деловните субјекти сакаат да ги разгледаат финансиските извештаи за да дознаат за нивната ликвидност и солвентност, односно да бидат сигурни дали тие деловни субјекти ќе можат да си ги вратат своите средства и со каков ризик се соочуваат. Финансиските институции во развиените пазарни економии воопшто не разговараат за кредитните барања на нивните коминтенти доколку покрај другата документација, не достават и ревидирани финансиски извештаи. Иако банките најчесто кога одобруваат кредит се обезбедени со квалитетни хипотеки, сепак претпазливо го следат работењето на деловниот субјект, така што при нарушена кредитоспособност на клиентот тие бараат и предвремена исплата на кредитот.

Постојат и одрени служби во склоп на финансиските институции чија работа е да ја проверуваат кредитоспособноста на клиентите. Информациите преку кои банките ја проверуваат кредитоспособноста на деловниот субјект се следниве¹⁸:

- Обем на продажба - остварени приходи од редовни активности
- бруто и нето профитна маржа
- остварена бруто инето добивка
- реинвестирана добивка и нејзина намена
- видот и обемот на парични текови
- стапка на обрт на капиталот
- долг спрема капитал
- долг спрема вкупни средства
- мултипликатор на капиталот
- покриеност на камата
- степен на задоженост
- квантитет и структура на побарувања / обврски
- планови за развој во иднина и сл.

Кредиторите, вклучувајќи ги и купувачите на должнички хартии од вредност, обезбедуваат финансиски капитал на компанијата за позајмнување на готовина и други средства неопходни за нејзино редовно работење. Како

¹⁸ Димитрова, д-р Јанка, „Ревизија (теоретски и практични аспекти)“, Економски факултет-Штип, 2013, стр 127

инвеститорите и кредиторите се исто така заинтересирани за вредноста, рокот и неизвесноста во остварувањето на идните парични приливи во деловниот субјект. За кредиторот, деловниот субјект е извор на готовина во форма на камата преку редовното враќање на долговите и зголемување на цените на должничките хартии од вредност.

3. Добавувачи. Добавувачите се јавуваат како снабдувачи на компанијата со стоки и услуги, потребни за нејзиното редовно работење. Тие се заинтересирани за работењето на деловниот субјект при проценката на веројатноста дека обврските кои компанијата ги има кон нив ќе бидат платени навреме.

4. Вработени. Вработените ги нудат своите услуги на деловниот субјект. Тие и нивните претставници се заинтересирани во проценка на стабилноста, профитабилноста и развојот на својот работодавател. Тие бараат информации кои им помагаат да ја проценат способноста на деловниот субјект континуирано да им ги исплатува платите, пензиите, стимулациите и други надоместоци. Вработените ги користат следниве информации од ревидираните финансиски извештаи:

- обем на продажба - остварени приходи од редовни активности
- приход по вработен
- трошоци по вработени на единица продажба
- профит по вработен
- основни средства на вработен
- остварени нето-добивка
- видот и обемот на парични текови
- планови и насоки за работење во нареден период¹⁹

5. Потрошувачи. За потрошувачите деловниот субјект претставува понудувач на стоки и услуги. Потрошувачите се заинтересирани што попрецизно да ја проценат способноста на деловниот субјект да продолжи континуирано да

¹⁹ Димитрова, д-р Јанка, „Ревизија (теоретски и практични аспекти)“, Економски факултет - Штип, 2013 год, стр. 126

ги обезбедува бараните стоки и услуги според очекуваниот квалитет и цена, посебно доколку имаат долгорочна соработка или се целосно зависни од неа.

6. Владата со нејзините агенции и регулаторни тела. Владите и нивните агенции и регулаторни тела се заинтересирани за активностите на деловниот субјект, затоа што тие се на најразлични начини одговорни за ефикасната алокација на економските ресурси. Тие бараат податоци и информации кои им помагаат да ги регулираат активностите на деловниот субјект преку поставување и примена на даночната политика, водење на национална статистика и слично.

7. Широка јавност. Јавноста исто така се јавува како значаен корисник на финансиските извештаи. Овластениот јавен сметководител претставува како една врска на доверба помеѓу луѓето во деловниот субјект и надвор од деловниот субјект. Треба да се има во предвид дека финансиските извештаи претставуваат јавни документи што подразбира слободно располагање со информациите содржани во тие извештаи.

Деловниот субјект може да го изрази своето влијание врз членовите на општеството на најразлични начини. Пример, деловниот субјект може да има значаен придонес за локалната економија преку обезбедување можности за вработување, плаќање на даноци, разни добротворни прилози и слично.

8. Менаџментот и управниот одбор на деловниот субјект се исто така заинтересирани за способноста на деловниот субјект да генерира нето готовински приливи, затоа што тоа е значаен дел од менаџерската одговорност пред сопствениците на капиталот. Како и да е, менаџментот е одговорен за изготвување и веродостојноста на финансиските извештаи, затоа што е во состојба да ја процени формата и содржината на податоците содржани во нив. Со помош на финансиските извештаи и ревизорското мислење менаџментот добива слика за областите каде може да се равива деловниот субјект, како и за мерки кои може да се превземат за да се решат проблемите. Ревидираните финансиски извештаи им овозможуваат на менаџментот:

- да ја оценува целокупната ефикасност на работењето

- да го заштити имотот на компанијата и да го минимизира ризикот од измами

- исто така влијае врз унапредувањето на точноста и сигурноста на сметководствените податоци и информации, кои претставуваат подлога за одлучување

- укажува на примената на интерните акти и упатува на компанијата и сл

Можеме да елаборираме дека има голем број на корисници на финансиски извештаи меѓу кои се вбројуваат следниве:

- сопственици на деловниот субјект

- менаџментот

- сегашните и потенцијални кредитори и инвеститори

- деловни партнери

- државата т.е. влатата и владини институции

- јавноста т.е. општеството како целина

Корисниците ги користат финансиските извештаи и очекуваат тие да им помогнат за следниве работи:

- да го проценат степенот до којшто приходите биле доволни да ги покријат трошоците

- да ги проценат изворите и видовите приходи

- да и обезбедат на јавноста информации во врска со средствата кои се поседуваат во име на даночните обврзници, а посебно информации за сопственост и контрола, состав, состојба и оржување

- да го проценат надзорот од страна на владата или субјектот на надлежноста и одржувањето на ресурсите

- да ги проценат алокацијата и искористувањето на средствата

- да го предвидат времето и обемот на протоците на готовински средства и идни готовински средства и условите за позјмување

- да го проценат економското влијание на деловниот субјект врз економијата итн.

Квалитетот на информациите во финансиските извештаи ја детерминира корисноста на овие извештаи за корисниците. Како квалитативни карактеристики се:

- разбирливост
- релевантност
- материјалност
- доверливост
- комплетност и споредливост

Разбирливоста како квалитативна карактеристика е важна бидејќи за да бидат користени финансиските извештаи тие мора да бидат разбирливи за нивните корисници. Тие мора да бидат прецизни, јасни и едноставни колку што е можно повеќе.

Релевантноста значи дека информацијата мора да им помогне на корисниците во донесувањето на нивните одлуки, односно мора да постои врска помеѓу обезбедените информации и потребите на корисниците. За да биде релевантна, информацијата исто така мора да биде благовремена и доверлива.

Материјалноста означува дека финансиските извештаи треба да имаат информации кои се материјално значајни за корисниците на финансиските извештаи, а некои непотребни информации. Материјалноста е термин користен за да се опише важноста на информациите од финансиски тврдења за корисниците. Може да се процени во врска со разумниот проспект на важноста на елементот во проценките на корисниците. Еден елемент може да биде релевантен поради самата негова природа, а во други случаи и природата и материјалноста се важни. Општо, корисниците се заинтересирани за финансиските информации кои имаат директно влијание на нивните проценки и одлуки. Известувањето на нематеријални и непотребни информации едноставно може да ја наруши јасноста и разбирливоста на финансискиот извештај.

Доверлива информација е онаа информација која е ослободена од предрасуди односно е неутрална, комплетна и која може да се докаже. За да се зачува доверливоста сите методи кои што се користат при процесот на ревизија мора да се доверливи.

Исто така, финансиските извештаи треба да бидат конзистентни и споредливи. Тие треба конзистентно да користат исти методи и постапки освен во одредени случаи кога самата ситуација наметнува примена на одреден метод, за да може да се врши споредба со финансиски извештаи со некои претходни години. На овие две карактеристики мора да се посвети посебно внимание во процесот на извршување на ревизијата.

Корисниците на финансиските извештаи можат да бидат екстерни и интерни односно надворешни и внатрешни корисници.

Внатрешни корисници ја претставуваат сметководителите и интерните ревизори. Сите тие се директно вклучени во остварувањето на целите на деловниот субјект и сакаат да се потпрат врз интерните финансиски информации. Меѓутоа, интерните корисници ги интересира и непристрасното мислење како процерка на менаџментот така и проверка на сметководство и системот на известување. Изготвувањето на годишните сметки се врши врз основа на финансиските извештаи, а тие пак се базираат на сметководствената рамка, надвор од која не смее да се излезе при нивната подготовка.

Секогаш се можни одредени пропусти или ненамерни грешки, како и избор на несоодветна сметководствена политика и сметководствен метод. Сето тоа може битно да влијае врз објективноста и реалноста на ревизорскиот извештај, што дава сосема друга слика за состојбата на вложениот капитал и бара стручна и непристрасна анализа на годишните извештаи. Се тргнува од фактот дека секогаш надворешното лице ќе биде повеќе непристрасно и пообјективно ќе ги претстави работите и фактите за работењето на деловниот субјект.

Спротивно од внатрешните, надворешните корисници не се вклучени во работењето на деловниот субјект или пак индиректно се вклучени во остварувањето на целите. И покрај што имаат различни потреби, генерално можат да се категоризираат како инвеститори (иматели на акции, кредитори),

аналитичари и оние кои што ги надгледуваат финансиските информации (т.е. агенциите кои што донесуваат прописи, берзи).

Мислењето на независниот ревизор им овозможува како на интерните така и на екстерните корисници податоци за донесување на рационални и разбирливи одлуки, засновани врз точни и веродостојни информации за разни финансиски активности како што се финансиска позиција, ликвидноста, работата на менаџментот и економската осетливост. Без ревизија ваквите одлуки повеќе би биле засновани врз пристрасни финансиски информации. Ревизијата помага во минимизирањето на пристрасноста по пат на надгледување на финансиски информации што ги дава менаџментот, укажува на примената на интерните акти и упатства на компанијата и сл.

ГЛАВА 3 ФАЗИ ВО ПРОЦЕСОТ НА РЕВИЗИЈА

3.1. Планирање на ревизијата и развивање на ревизорски пристап

Процесот на планирање на ревизијата опфаќа неколку постапки и тоа:

1. Запознавање и добивање на информации за деловниот субјект во кој ќе се врши ревизијата како и за дејноста во која работи,
2. Истражување на податоци во однос на законодавството,
3. Изведување на почетни аналитички постапки,
4. Изведување на постапки за испитување на интерна контрола,
5. Проценување на ризикот, врз основа на прибавениот доказен материјал,
6. Припрема на програма за ревизија.

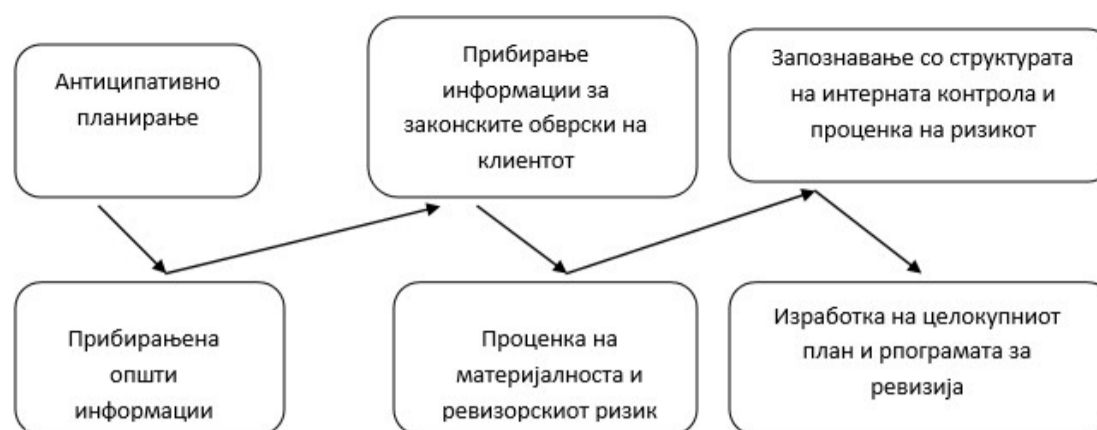
Процесот на планирање на ревизијата се состои од пет делови и тоа²⁰

- антиципативно планирање,
- прибивање на општи информации за клиентот,
- прибирање на информации за законски обврски на клиентот,
- проценка на материјалност и ризик,
- запознавање со структурата на интерната контрола и проценка на ризикот на контролата,
- изработка на целокупниот план и програма на ревизијата.

На приказот подолу се дадени деловите на планирањето²¹.

20 Stanisic, Milovan, „Revizija“, Beograd, 2014

21 Stanisic, Milovan, „Revizija“, Beograd, 2014

Слика 1. Главни делови на планирањето⁴

Image 1. The main parts of audit planning

Антиципативно (прелиминарно) планирање. Поголемиот дел од антиципативното планирање се остварува на почетокот на ангажманот, најчесто во работните простории на ревизорот, во рамките на можностите. Главните одлуки најчесто мора да се донесат врз база на мал број на информации бидејќи антиципативното планирање опфаќа донесување на одлука дали да се прифати или продолжи спроведувањето на ревизијата на клиентот, проценка на причините на ревизија, избор на лица за работа, како и писмо за ангажирање.

Иако не е лесно да се добијат и задржат клиентите во конкурентска професија како што е ревизијата и сметководството, ентитетот за ревизија мора внимателно да одлучува кој клиент ќе го прифати. Законската и професионалната одговорност на ентитетот се такви што на клиентите на кои им недостига интегритет или кои постојано имаат забелешки во однос на спроведувањето на ревизијата и цената, можат да донесат повеќе проблеми отколку корист.

Прибирање на информации за нов клиент. Пред да се прифати новиот клиент поголемиот број на ревизорски куќи се информираат за деловниот субјект за да се утврди дали е прифатлива понудата. Најважни елементи за кои треба да се обезбедат информации за проценка на моменталната и потенцијалната

состојба на клиентот во работната околина, информации за финансиската стабилност, како и информации за односите со претходниот ревизор. Доколку потенцијалниот клиент немал ангажирано претходно ревизорско друштво, потребно е да се изврши дополнително истражување. Во ваков случај, извор на информации се локалните правни застапници, други ентитети, друштва за ревизија и сметководство, банките и останатите компании. Ревизорот може да вработи професионален истражувач за да добие информации за репутацијата и потеклото на клиентот. Во случај на постоечки клиент кај кого веќе е вршена ревизија, ревизорското друштво може да изврши проценка на клиентот еднаш годишно за да утврди дали треба да се продолжи соработката.

Работната документација е основа за планирање на ревизијата. Без адекватна работна документација во која се наоѓаат основните податоци за клиентот - компанијата, не е возможно на соодветен начин да се испланира ревизијата. Документите содржат различни информации за планирањето, како што се: информации за структура на интерна контрола, временско планирање на активностите, програма за ревизија и резултати од ревизија од претходна година. Врз база на документираните податоци се пристапува кон планирање на ревизијата.

Ревизорскиот пристап е комбинација од различни видови ревизорски тестови кои се користат за добивање на потребните докази за постигнување на целите на ревизијата. Постојат два вида на ревизорски пристап:

- системски базиран пристап (СБП)
- пристап на директни содржајни тестирања

Системски базиран пристап (СБП). Пристапот каде што ревизорот се потпира на системот на внатрешни контроли на деловниот субјект кој е предмет на ревизија е познат како системски базиран пристап. Општо земено, деловните субјекти се потпираат на извесни контролни постапки воспоставени од нивните раководства, со цел да обезбедат точност на финансиските извештаи, законитост, вистинитост и објективност на трансакциите на економичност, ефикасност и ефективност во работењето.

Ако ревизорот открие дека во рамките на деловниот субјект кој е предмет на ревизија има воспоставено оперативен внатрешен контролен систем и ако тој ефективно дејствува, тогаш деталните постапки на финансиските состојби и на трансакциите може соодветно да бидат намалени.

Системски базиран пристап ги покрива следниве фази:

- идентификација и детално вреднување на релативните клучни контроли и проценка на степенот до кој ревизорот може да се потпре на овие контроли под претпоставка дека тие се воспоставени да дејствуваат ефективно

- вршење на тестови на контрола на идентификувани клучни контроли за да се утврди дали тие функционираат ефективно низ целиот период на испитување

- вреднување на резултатите од тестовите на контрола и извлекување заклучоци за внатрешниот контролен систем од што може да произлезат извесни промени во пристапот на ревизијата

- извршување на минимален број директни содржајни постапки на бројни трансакции, салда на сметки итн., за да се одреди дали, без оглед на системот на контроли на субјектот финансиските извештаи се точни и комплетни, а трансакции биле законски и правилни.

Директен пристап на тестирање. Кога ревизорот нема никакви посебни барања за да го процени работењето на системите за контрола на деловниот субјект или пак внатрешните контроли се премногу слаби за да се потпре на нив, се користи директен пристап на тестирање. Ова подразбира дека целите на ревизијата може да се постигнат и без да се извршат тестови на контрола. Со оглед на тоа што не може да се добие уверување за контролите и за нивната ефективност (бидејќи со овој пристап тие не се тестираат), обемот на неопходни директни тестови ќе биде поголем отколку при СБП. Во такви околности, на ревизорот е да просуди кој би бил најефективен метод за добивање на неопходен доказ за да се постигнат ревизорските цели.

Сепак во практиката, ревизорот ќе ја испита природата на внатрешниот контролен систем за да добие информации од општа природа. Од таа причина, пристапот базиран врз директни постапки се смета дека е алтернатива на СБП каде директно тестирање е минимално.

Целта на деталните тестови е ризикот на детекција да се намали на минимум, со цел да се намали ревизорскиот ризик на прифатливо ниво. Ревизорите треба да го постигнат бараното ниво на уверување на нејефективен и најефикасен начин. За таа цел, ревизорите треба да тежнеат да го добијат бараното ниво на уверување користејќи ги оние видови на детални тестови кои

се најефективни во поглед на ревизорското уверување и најефикасни во поглед на потрошено време.

Ревизорите обично ќе применат професионално расудување за да се решат за најефикасниот пристап кој обично ќе се базира врз процената на потребните средства за извршување на ревизијата за добивање на достатни докази.

3.2 Спроведување на тестови на контрола и суштински тестови на трансакциите

Суштински тестови - директни постапки - претставуваат еден од видовите на ревизорските тестови, кои заедно со тестовите на контрола (усогласеност) и аналитичките постапки, претставуваат основни алатки на ревизорот за обезбедување на разумно уверување дека приходите и расходите се реално прикажани, виситинито и објективно во финансиските извештаи.

Примарната цел на директните (детални) постапки при тестирање на приходите и расходите е да се тестира соодветноста на системот што го користи деловниот субјект а кој е предмет на ревизија за евидентирање, вреднување, класифицирање и резимирање на приходите и расходите во рамките на известувачкиот период.

Тест на детали на трансакцијата претставува испитување на документите и сметководствената евиденција вклучени во обработка на одреден тип на трансакција. Овие тестови можат да послужат и како тестови за контрола и како суштински тестови. Тестовите на детали на салда ревизорите ги спроведуваат со цел да се најдат некои материјални грешки.

Во овие тестови, ревизорите ги користат добиените докази за некои едноставни трансакции или за сите поединечни трансакции на сметки за да дојдат до заклучоци за состојбата на сметките. Ваквите тестови можат да бидат особено ефикасни кога се насочени кон пронаоѓање на потенцијални грешки. Ефикасноста на овие тестови значително може да се подобри доколку се користат во комбинација со тестовите на контрола како двојно тестирање.

Тестовите на детали на трансакции ја остваруваат целта на контрола кога целта на ревизорот е да се утврди дали се почитуваат политиките и процедурите на интерната контрола. На пример, ревизорот може да го провери потписот на лицето одговорно за проверка на математичката точност на излезните фактури.

Доколку постои потпис тоа е индикација дека контролата успешно функционира, доколку не постои потпис, тоа е индикација дека контролата не е извршена.

3.2.1 Тестирање на циклусот на трансакциите

Со тестовите на детали на трансакциите се тестира адекватноста на обработка во сметководствениот ситем на клиентот. Овие тестови често имаат две цели и тоа: ревизорот ги испитува книжењата или документите за да провери дали обработката и поврзаните контролни постапки биле извршени правилно, а потоа повторно спроведува рутински проиверки за да се увери дека ефикасно се спроведени.

Тестовите на детали на трансакции можат целосно да се независни, доколку не постојат политики и постапки на интерната контрола кои треба да се тестираат²²

3.2.2 Тестирање на циклусот на трансакциите на залихи

Циклусот на залихи кај производните претпријатија започнува со купување и складирање на сировини кои се употребуваат во процесот на производство, а завршува со продажба и реализација на готови производи. Овој циклус ги опфаќа сите трансакции кои се однесуваат на активностите при трансформација на сировини на готови производи.

Кај трговските субјекти циклусот на трансакцијата на залихите ги опфаќа активностите на складирање и физичка контрола на залихите пред продажба. Најчести документи кои се јавуваат во врска со циклусот на трансакции на залихи се: приемница, налог за издавање на материјал, складирање, план за производство, извештај за производство и трошоци на производство, извештај за состојбата на залихите.

Циклусот на трансакции на залихите опфаќа:

1. Евидентирање на залихите
2. Евидентирање на трошоците

²² Jovkovic, Biljana, *Testiranje realnost i ciklusa transakcija I salda racuna zaliha I stanje imovine*

3.2.3 Тестирање на циклусот на трансакции на постојани средства

За да се изврши трансформација на суровините во залихи на готови производи, неопходно е ентитетот да води аналитичката евидененција во книгата на основни средства, да врши проценка на векот на траење на постојаните средства и сл.. Во постапката на ревизија на трансакциите на основни средства ревизорот потребно е да спореди дали аналитичката евиденција се совпаѓа со главната книга.

Најзначајни трансакции кои се одвиваат во врска со постојаните средства се:

- набавка на основни средства
- инвестиционо вложување и поправки
- расходување на средства
- амортизација
- продажба на средства

Сите трансакции за набавка, оттуѓување и расходување на основните средства треба да се одобрени од страна на менаџментот за да се избегне отуѓување на средства по несоодветна цена или да бидат набавени непотребни средства.

Ревизорот ги тестира извршените трансакции и оние кои се во постапка на реализација. Исто така, ревизорот испитува дали постои писмено одобрение за иницирање на тие трансакции. Овие трансакции имаат голема вредност, па потребно е да се провери дали се одобрени од страна на соодветно ниво на менаџментот за да не дојде набавка или продажба на постојани средства, иницирани од лица кои не се овластени за тоа.

Ревизорот ги тестира трансакциите на набавките, инвестиционите вложувања, пресметка и распределбата на амортизацијата, продажба на средства и дали истите се извршуваат со соодветно одобрение. Секое извршување кое предизвикува погрешно прикажување на постојаните средства влијае на квалитетот на финансиските извештаи.

Со изведувањето на тестовите за детали на трансакции на постојаните средства и врз база на тестовите кои укажуваат дека трансакциите се адекватно

сметководствено третираани, се намалува потребата од понатамошни тестирања на детали на салда на сметките каде имаат влијание извршените трансакции²³

3.2.4 Тестови на детали на салда

Тестовите на детали на салда директно ги испитуваат крајните салда на сметките во главната книга и на билансните позиции во финансиските извештаи. Ревизорот, со помош на овие тестови на салда директно ги испитува крајните салда на сметките во главната книга и во финансиските извештаи. Поради својта сложеност овие тестови применуваат големи примероци и барат подолго време за спроведување.

Процесот на непосредно тестирање на билансните позиции ревизорот ги тестира:

- постоењето
- потполност
- права и обврски
- вреднување
- презентација
- обелоденување на секоја билансна позиција поединечно.

Кои билансни позиции ќе бидат предмет на тестирање зависи од природата на работење на деловниот субјект.

Тестовите кои се однесуваат на детали на сметките најчесто бараат и екстерна конфирмација. Ревизорот бара конфирмирање на одредни салда со тоа што одговорот од трети лица го добива по писмен пат во хартиена или електронска форма. Најчесто екстерни партнери од кои се бара конфирмација се банки, добавувачи, купувачи и сл.

Бараната конфирмација може да биде од следниот карактер: позитивна конфирмација, негативна конфирмација, неодговарање, исклучок. Најчесто ревизорот бара позитивна конфирмација за да се потврди состојбата која ревизорот ја стекнал во сметководствената евиденција. Како одговор на бараната конфирмација третото лице го наведува согласувањето, односно несогласувањето со состојбата за која што ревизорот бара конфирмација.

²³Jovkovic, Biljana, *Testiranje realnost i ciklusa transakcija I salda racuna zaliha I stanje imovine*

3.2.5 Тестирање на постојани средства

Постојаните средства опфаќаат: нематеријални вложувања, гудвил, недвижности, опрема, долгорчни пласмани и сл.. Во најголем дел од деловните субјекти, недвижностите, опремата и нематеријалните средства заземаат најголем дел од постојаните средства.

Иако постојаните средства за поголем дел од деловните субјекти имаат најзначајно учество во вредноста на вкупните средства, ревизорите трошат релативно малку време за нивна ревизија и тоа од следните причини:

- Промена на сметките се релативно мали
- Почетното салдо е проверено со претходната ревизија
- Помалку се изложени на незаконск присвојувања и криминални активности
- Помалку е значајно прашањето за раграничување на трансакциите
- Помалку се изразени проблемите со вреднувањето²⁴

Тестирањето на салда на сметки на недвижности, постројки и опрема се врши со изведување на аналитички постапки, анализа на трошоците за поправки и одржување, испитување на договорите за лизинг. За испитување дали недвижностите, постројките и опремата се касифицирани и се обелоденети според општошрифатените сметководствени стандарди се врши тестирање на презентираниите тврдења и обелоденувања на средствата.

3.2.6 Основни чекори во постапката за селекција на примероците

Врз основа на сметководството и системот на интерна контрола ревизорот ги воочува карактеристиките кои укажуваат на тоа како функционира контролата како и девијациите кои укажуваат на тоа како функционира контролата. Присуството или отсуството на воочените карактеристики е предмет на ревизорска проверка. Како доказ дека контролните процедури се извршени може да се смета потпис на лицето кое одговара за работната промена.

Постоењето на докази му овозможува на ревизорот испитување дали контролните процедури биле применети на секој примерок.

²⁴Jovkovic Biljana, *Testiranje realnost i ciklusa transakcija I salda racuna zaliha I stanje imovine*

Стапката на девијација во земањето на примероци се користи за да се процени стапката на девијација во одреден период. Проценката на стапката на девијација на популација се врши заради одредување на нивото на контролниот ризик, т.е. степенот до кој ревизорот при извршување на процесот на ревизија може да се потпре врз системот на интерна контрола. Неопходно е ревизорот да прибере доволно доказен материјал за да може да го поткрепи проценетото ниво на контролен ризик. Кога проценетиот ризик е помал до максимумот, ревизорот ги одредува специфичните политики и постапки на структурата на интерната контрола за која очекува дека би открила грешки.

За да може да се дојде до овие докази се врши земање на примероци поради спроведување на:

- тестови на контрола кои се насочени кон политики и постапки на интерна контрола;
- тестови на контрола насочени кон процена на ефикасноста.

Првите тестови се спроведуваат за да се оцени дали политиката или постапката е обликувана така што може да спречи или открие значајно погрешни искази во финансиските извештаи. Се однесува на испитување на менаџментот на деловниот субјект, инспекција на документи и извештаи, како и следење дали се применуваат политиките и постапките на системот на интерна контрола.

Вторите тестови се спроведуваат поради согледување на кој начин се применети политиките и постапките, дали се применуваат конзистентно и кој ги применува. Овие тестови вклучуваат испитување на вработените, инспекција на документи и извештаи вра база на кои се гледа дали контролата е спроведена, следење дали се применуваат политиките и постапките од страна на ревизорот и сл.

Земањето на примероци за тестови на контрола се остваруваат низ следните чекори:

- одредување на целта на тестирањето
- дефинирање на карактеристиките и условите за појава на девијации
- дефинирање на популацијата
- одредување на методот на селекција
- одредување на големина на примерокот
- изведување на планот за земање на примерокот
- вреднување на добиените резултати

3.2.7 Дефинирање на популацијата

Популација - претставиува збир на сите податоци од кои се зема примерок и за кои ревизорот сака да донесе заклучок²⁵. Популација претставува статистичка категорија и се однесува на некоја масовна појава. Независно од одбраниот метод на селекција на примерокот потребно е примерокот да биде репрезентативен во однос на популацијата која ја претставува.

Ревизорот најнапред ја утврдува популацијата од која се избира примерокот. За избраниот примерок да одговара на поставената ревизорска цел, неопходно е популацијата да биде:

- соодветна за целите на постапката на земање на примероци, односно целите на испитувањето
- потполна.

Ако целта на ревизорот е да се провери дали постои преценетост на побарувањата на купувачите, популацијата се дефинира како спецификација на побарувањата од купувачите. Доколку целта била евентуална потценетост на обврските спрема добавувачите, популацијата не би претставувала спецификација на обврски спрема добавувачите, туку дополнително извршени плаќања, неплатени фактури, преглед на состојбата на обврските кон добавувачите и други видови популација кои обезбедуваат ревизорски доказ за потценети обврски спрема добавувачите.

Ако ревизорот има за цел да ја тестира контролата која ја потврдува сигурноста на соодветните сметки за целата испорачана роба, тогаш популацијата треба да биде дефинирана како сите документи поврзани со испорака на роба во одреден период. Кога популацијата би се дефинирала како збир на сите сметки издадени во одреден период, испорачаната роба за која се уште не е издаена сметка би била запоставена, што ја претставува суштината на тестирањето.

²⁵ Меѓународни стандарди за ревизија - превод од англиски јазик

3.3 Спроведување на аналитички постапки и тестови на салда

Во областа на ревизијата не постои општо прифатена дефиниција за терминот аналитички постапки. Согласно со упатството за примена на општо прифатени стандарди за ревизија на АИЦПА, аналитичките постапки опфаќаат:

- споредба на финансиските информации со споредливи информации од претходни периоди,
- споредба на финансиските информации со очекуваните, предвидени или планирани резултати, вклучувајќи ја потребата на екстраполираните резултати,
- проучување на меѓузависноста помеѓу различни финансиски информации во рамките на набљудуваниот временски интервал,
- проучување на меѓузависноста на финансиските информации со релевантни нефинансиски информации²⁶
- споредба на финансиските информации на набљудуваниот деловен субјект со споредливи информации на деловните субјекти кои што припаѓаат на иста дејност или гранка,

Согласно MPC 520 - терминот аналитичка постапка се поврзува со оцена на финансиски информации направени преку анализа на можните односи помеѓу финансиските и нефинансиските податоци. Исто така, аналитичките постапки вклучуваат испитување на откриените флуктации или односи, кои што се неконзистентни со останатите релевантни информации или отстапувања од очекуваните за значаен износ²⁷

Согласно MPC 520 ревизорите ги користат аналитичките постапки за следните цели:

- Да обезбеди релевантни и веродостојни ревизорски докази при користење на суштински аналитички постапки,

26, Зорица Божиновска – Лазаревска, „Ревизија“, Економски Факултет -Скопје, 2011 година, стр. 309

27 ISA 520, Handbook of international quality, Auditing, Review, other Assurance and Related Services Pronouncements, IFAC. New York, 2010, p. 434, цитирано од Зорица Божиновска – Лазаревска, „Ревизија“, Економски Факултет -Скопје, 2011 година, стр.310

- да осмисли и да извршува аналитички постапки кон крајот на ревизијата кои што му помагаат на ревизорот да формира сеопшт заклучок за тоа дали финансиските извештаи се во согласност со прибавените сознанија на ревизорот за деловниот субјект²⁸.

Придобивки од спроведувањето на аналитичките постапки се:

- подобро разбирање на позицијата клиент во дејноста во која делува, преку споредба на пресметаните показатели од тековната година со истите показатели кај други деловни субјекти од истата дејност,
- сигнализирање на финансиските потешкотии во работењето на клиентот, преку дредени показатели кои што укажуваат на висок ризик од постоење на финансиски пропусти
- намалување на степенот на останатите суштински тестирања,
- создавање на идеални предуслови за ревизорот да упати одредени предлози и препораки на адреса на клиентот доколку добиените резултати од аналитички постапки забележат значително отстапување од нив на ниво на дејност или гранка.

Во согласност со општо прифатените стандарди за ревизија аналитичките постапки ги опфаќаат следните аспекти²⁹

- компарирање на финансиските информации со споредливи информации од претходни години;
- компарирање на финансиските информации со споредливи информации со очекуваните, предвидени или планирани резултати, вклучувајќи ги и споредбите со екстраполарните резултати;
- проучување на меѓузависноста меѓу различните финансиски информации во рамките на набљудуваниот интервал;
- компарирање на финансиските информации на набљудуваниот деловен субјект со споредливи информации на деловниот субјект што и припаѓа на иста дејност;

²⁸ ISA 520, Handbook of international quality, Auditing, Review, other Assurance and Related Services Pronouncements, IFAC. New York, 2010, p. 434

²⁹ Николоски, Пеце, „Интерна и екстерна ревизија“, Прилеп, 2009, стр. 304

- проучување на меѓузависноста на финансиските информации и релевантни нефинансиски информации.

Притоа карактеристично е да се напомене и тоа дека за минимизирањето на ризикот на ревизијата и оптимализација на работата, техниките на аналитичкиот преглед ревизорот може да ги применува во текот на целиот ангажман, почнувајќи од фазата на планирање преку деталните истражувања на ставките, до изработка на нацрт на ревизорски извештај и завршување на ревизијата³⁰. Ваквата постапка во фазата на планирање му овозможува на ревизорот подобро да го запознае и да го сфати работењето на деловниот субјект, да ја планира природата, времето и обемот на останатите ревизорски постапки и да го насочи вниманието на оние области што бараат посебно испитување.

Важно е да се потенцира дека аналитичките постапки се засновани на вредување и спроведување на финансиски информации и податоци што се однесуваат на соодветни показатели за работењето на деловниот субјект. Притоа споредувањето на финансиските информации може да се изврши на различни начини од кои како најспецифични можат да се истакнат следните³¹

- со споредување на тековната со претходните години (на пример бруто добивка, трошоци за продажба, обем на продажба и слично).
- поредување со прогнозираните т.е. планирани вредности (проекции или екстраполации, продажба на залихи, трошоци, набавки и сл.).
- со споредување на исти информации со најдобриот деловен субјект во дејноста (пример коефициентите на обрт на залихи, купувачи, добавувачи)
- со споредување на финансиски информации во рамките на пресметковниот период (анализа на рацио структурата, рентабилноста на управувањето).
- со споредување на финансиски и нефинансиски информации (пример односот на трошоци на плати спрема бројот на вработени).
- со споредување на стаистичка регресна анализа проверка.
- со испитување на очигледните аномалии неочекуваните показатели и други отстапувања.

³⁰ Николоски, Пеце, „Интерна и екстерна ревизија“, Прилеп, 2009, стр. 307

³¹ Николоски, Пеце, „Интерна и екстерна ревизија“, Прилеп, 2009, стр. 300

3.4 Формирање на ревизорски извештај

Процесот на ревизија е доста сложен и опфаќа повеќе фази и елементи, а кога истиот ќе заврши се пишува ревизорски извештај како финален продукт на ревизорскиот процес. Според ИНТОСАИ стандардите „На крајот од секоја ревизија, ревизорот треба да подготви писмено мислење или извештај во кои ќе ги претстави наодите во соодветна форма, а нивната содржина треба да биде лесно разбирлива и ослободена од нејаснотии и двосмислености, при што единствено треба да содржат информации кои се поткрепени со компетентни и релевантни ревизорски докази и да бидат независни, објективни, правични и конструктивни“.

Ревизорот пред да изработи ревизорски извештај треба да ги провери и процени заклучоците до кои дошол со помош на ревизорските докази, а проверката се однесува на тоа дали финансиските извештаи се изработени во согласност со прифатливата рамка за финансиско известување. Ревизорскиот извештај како и секој друг извештај претставува комуникациско средство преку кое ревизорот ја пренесува професионалната проценка на финансиските извештаи на деловниот субјект - клиент. Ревизорскиот извештај им додава вредност и веродостојност на финансиските извештаи со независното мислење на ревизорот за реалноста и објективноста на прикажаните финансиски извештаи.

На крајот на процесот на ревизија, кога ќе завршат ревизорските постапки од целиот ревизорски тим, раководителот на тимот врши контрола на работните документи од аспект на тоа дали се комплетни и дали е постапено по забелешките, врши идентификација на проблемите за реалноста и објективноста на ревизорските докази и разговара со членовите на ревизорскиот тим и менаџментот во врска со одредени проблеми кои ќе влијаат на ревизорското мислење. Потоа, главниот ревизор свикнува работна средба со ревизорскиот тим на која се разговара за сите проблеми во врска со ревизијата и се прават консултации за ревизорското мислење.

Главниот ревизор за позначајните проблеми разговара и со менаџментот на деловниот субјект и уште еднаш ги потенцира состојбите, а доколку нема елементи за нивна измена се пристапува кон пишување на ревизорскиот извештај и ревизорското мислење. Овластениот ревизор изработува извештај за извршената ревизија во согласност со Меѓународните стандарди за ревизија. Извештајот на овластениот ревизор содржи: објаснување на обемот на

извршената ревизија, потполн назив на субјектот на ревизијата, сметководствените искази кои биле предмет на испитување, укажување на примена на стандардите на ревизијата или причините поради кои не се применети тие стандарди, мислење на овластениот ревизор за тоа дали сметководствените искази објективно ја прикажуваат финансиската состојба и резултатите од работењето на деловниот субјект, датум кога ревизијата е завршена.

Доколку овластениот ревизор во текот на вршењето на ревизија утврди факти кои укажуваат на загрозување или нанесување на голема штета на субјектот на ревизијата или ако се утврдат повреди на законот, овластениот ревизор е должен тоа да го образложи во извештајот за извршената ревизија.

3.4.1. Основни елементи на ревизорскиот извештај

На крајот на процесот на ревизија, ревизорот треба да изработи писмено мислење, односно извештај во кој во соодветна форма ќе бидат изложени наодите од ревизијата. Содржината на ревизорскиот извештај треба да биде лесно разбирлива, без нејаснотии и двосмислености и да содржи само независни, објективни и конструктивни информации поткрепени со комплетни и релевантни ревизорски докази.

При изработката на ревизорскиот извештај, треба да се земат во предвид објаснувањата за формата и содржината за сите видови ревизорски мислења и извештаи за финансиската ревизија и основните барања за финансиско известување содржани во Меѓународните стандарди за ревизија (стандард 700), а врз база на овие согледувања и стекнатите искуства се изработува формат на ревизорски извештај со следните основни елементи:

- 1) наслов;
- 2) назив – адреса за која се издава ревизорскиот извештај;
- 3) воведник или параграф на отворањето;
- 4) параграф на обемот;
- 5) датум на извештајот;
- 6) адреса на ревизорот, и
- 7) потпис на ревизорот³²

³² д-р Пеце Николовски, „Интерна и екстерна ревизија“, Економски факултет – Прилеп, јули, 2009 година, стр. 324

Извештајот на ревизорот треба да содржи јасно изразено писмено мислење за финансиските извештаи на деловниот субјект – клиент. Ревизорскиот извештај треба да има соодветен наслов кој јасно укажува дека тоа е извештајот на независниот ревизор. Извештајот најчесто се адресира до акционерите или одборот на директори на деловниот субјект каде се спроведува ревизијата односно онака како што бараат околностите на ангажманот. Во воведниот дел на ревизорскиот извештај се наведуваат финансиските извештаи кои биле предмет на ревизија, се наведува насловот на секој од извештаите кои ги сочинуваат финансиските извештаи, се дава преглед на позначајните сметководствени политики и некои објаснувачки белешки и се посочува датумот и пресметковниот период со кој се покриени финансиските извештаи. Извештајот содржи и изјава за тоа дека менаџментот на деловниот субјект е одговорен за финансиските извештаи, а ревизорот е одговорен за издавање на ревизорско мислење врз основа на спроведената ревизија. Во извештајот се опишува делокругот на ревизијата, се назначува дека ревизијата е спроведена во согласност со меѓународните и националните принципи и стандарди, при што треба да се нагласи кои принципи и стандарди биле користени при изработка на финансиските извештаи и се дава опис на ревизијата. Датумот на извештајот треба да биде после датумот на извршената ревизија и не порано од датумот кога финансиските извештаи биле потпишани од менаџментот. Ревизорскиот извештај го содржи името и точната локација на ревизорот кој е одговорен за ревизијата и треба да биде потпишан со лично име на ревизорот, а фирмата ја прифаќа одговорноста за ревизијата.

Ревизорскиот извештај за да биде релевантен, ревизорот треба да ги примени основните принципи:

- Во ревизорскиот извештај да бидат вклучени сите неопходни факти;
- Да не се вклучуваат фактите кои не се значајни;
- Секој факт за кој се известува треба да има значење;
- Бројките и датумите треба да бидат релевантни и точни;
- Фактите и заклучоците да бидат разделени;
- Секое повикување на други податоци и материјали да биде разбирливо;
- Сите препораки и заклучоци да бидат поддржани со факти.

При изработката на ревизорскиот извештај еден од задолжителните елементи кој не смее да се заобиколи е примената и имплементацијата на

меѓународните стандарди за ревизија и националните законски прописи и стандарди. Ревизорскиот извештај треба да содржи јасно изразено мислење на ревизорот во врска со финансиските извештаи. При изготвувањето на ревизорскиот извештај, ревизорот треба да посвети внимание на: стилот на пишување, едноставното прикажување на работите, примената на техничките термини, скратеници, значајни елементи и формата на презентација.

Мислењето на ревизорот треба да укаже на тоа дали финансиите извештаи даваат вистинска и објективна слика и дали се подготвени објективно со сите материјални аспекти согласно со применливата рамка за финансиско известување. Ревизорскиот извештај во кој ревизорот заклучил дека финансиските извештаи даваат вистинска и објективна слика согласно со утврдената рамка за известување, претставува позитивен ревизорски извештај или ревизорски извештај кој содржи мислење без резерва. Ова е најчеста варијанта на ревизорски извештај, а ревизорот го издава само кога е сигурен дека сметководствените искази на реален начин и непристрасно ја прикажуваат финансиската состојба на деловниот субјект, а финансиските извештаи се составени согласно со сметководствената политика и важечките сметководствени прописи.

ГЛАВА 4 ПРИМЕНА НА КОНЦЕПТОТ НА МАТЕРИЈАЛНОСТ ВО ПРОЦЕСОТ НА РЕВИЗИЈАТА

Овој концепт се применува при самото планирање во процесот на извршување на ревизијата како и во самото оценување на ефектот од идентификуваните погрешни прикажувања и во целокупното создавање и формирање на мислење во ревизорскиот извештај. Овој концепт се однесува на прашањето за толеранција на грешките кои ги прави ревизорот во текот на ревизорското работење. Еден од најзначајните концепти е концептот на материјалност во процесот на ревизијата и затоа овој концепт треба детално да биде разгледан од страна на ревизорот пред да даде негово мислење за финансиските извештаи.

Концептот на материјалност има третман на еден од најкомплексните сегменти во процесот на ревизија и е во тесна корелација со проблематиката на ревизорскиот ризик. Современата ревизорска професија како императив на ревизорите им поставува барање за сеопфатно и рационално преиспитување на ревизорските извештаи на деловните субјекти. При анализа на концептот на материјалност се применуваат различни термини: материјалност, значајност или материјална значајност. Терминот е од англиско потекло "Materiality" кој најпрво бил преведен како значајност а потоа како материјалност, додека во 2005 година во Службен весник број 92 во кој беа објавени новите Меѓународни стандарди за ревизија е напуштен терминот значајност и се замени со терминот материјалност како основен концепт на ревизијата. Само во Хрватска е направен исклучок на терминот "Materiality" се преведува како материјална значајност.

4.1 Утврдување на прелиминарна проценка на материјалноста (значајноста)

Во процесот на ревизија на финансиските извештаи ревизорот најнапред ја зема во предвид материјалноста и при планирање на ангажманот ја одредува прелиминарната проценка на материјалноста во финансиските извештаи, но доколку настанат некои измени во текот на ангажманот на ревизорот тогаш новата проценка ќе се вика ревидирана проценка на материјалноста. Во тој контекст ревизорот пред завршувањето на ревизорскиот ангажман повторно ја разгледува материјалноста и ако погрешно книжените износи ги преминат

прелиминарните оценки, во тој случај јасно се гледа дека финансиските извештаи се погрешно прикажани.

Доколку менаџментот одбие да направи корекција на финансиските извештаи, во тој случај ревизорот треба добро да ја разгледа можноста за изразено мислење во ревизорскиот извештај. Околностите кои се поврзани со некои погрешни прикажувања можат да предизвикаат самиот ревизор да ги оцени како материјални, без разлика на тоа што се наоѓаат под нивото на материјалност. Меѓутоа и покрај фактот што не е практично да се формираат ревизорските постапки за идентификување на погрешни прикажувања кои можат да бидат материјални и токму поради нивната природа ревизорот ги зема во предвид и тоа не се само големината туку ја зема во предвид и природата на некорегираните погрешни прикажувања како и во одредени услови за нивно појавување кога го оценува целосниот нивни ефект врз финансиските извештаи³³.

Материјалноста за извршување на ревизијата (која се дефинира како една или повеќе износи) се постаува со цел да се намали на соодветно ниско ниво дека збирот на некорегираните и неоткриени погрешни прикажувања во самите финансиски извештаи, ја надминуваат материјалноста на извештаите. Концептот на материјалност се употребува на три начини и тоа:

1. Ако некоја ставка е од големо значење во сметководствените информации треба да биде објавена на таков начин каде ќе биде релевантна.
2. Ако некоја ставка се пропушти или погрешно се прикаже во тој случај потребно е да се направат некои измени во сметководствените информации.
3. Ако некоја значајна ставка не е материјална, тогаш не е потребно ставката да се наведе во извештајот, а има и ситуации каде воопшто не се инсистира ставката да се промени и корегира, само со исклучок на оние ситуации каде е пропишана со закон.

МСР 320, материјалноста на ревизијата ја дефинира мошне прецизно на следниот начин: Информацијата е од материјално значење доколку нејзиното

33 МСР Оценка на погрешни прикажувања идентификувани во текот на ревизијата

искажување или погрешно прикажување може да влијае на економските одлуки на корисникот на информациите кои се обелоденети во сметководствените искази"

Нивото на материјалноста пред сè зависи од големината на позицијата, или од самата грешка која е проценета во коректни околности каде што е дојдено до изоставување или пак погрешно прикажување. Покрај тоа материјалноста претставува карактеристика каде што информацијата мора задолжително треба да биде праг или точка на разграничување.

Всушност проценка на материјалност главно треба да овозможи одговор на следниве прашања:

- Кои ставки треба да се проверат;
- Колкав ќе биде делокругот на работа во ревизијата;
- Дали некои вредности треба претходно да бидат фаворизирани;
- Дали е неопходно да се изврши тестирање врз основа на статистички примерок и слично.

4.2 Алоцирање на прелиминарната проценка на материјалноста на салда на сметки и трансакции

Сметководствената евиденција претставува основен извор со кој се обезбедуваат показатели за сите салда и трансакции кои се предмет на ревидирање. Ревизијата врши проверка дали во финансиското сметководство а посебно во аналитичката евиденција во салдо на konto купувачи навремено и уредно се книжат сите задолженија и раздолжувања и дали тоа се врши врз основа на веродостојна документација. Контролата на побарувањата на купувачите врз основа на податоците опфаќа:

- Ревизија на веродостојноста на побарувањата од купувачите, со цел да се утврди дали фактичката состојба кај деловните партнери се согласува со онаа прикажана во сметководството;
- Ревизијата на усогласеност на раздолжени суми во негативна страна на сметка побарувањата од купувачите;
- Утврдување на оправданоста за префрлање на определена сума побарувања од редовна сметка на сомнителни побарувања или пак нивни отпишувања;

- Проверување дали деловниот субјект врши навремена пресметка на казнена камата на купувачи кои нередовни ги подмируваат побарувањата и дали редовно се книжи;

- Констатирање на појава на застарени и ненеплатени побарувања;

- Испитување на постапка за наплата на побарувања што не се наплатени во законски рок.

Ревизијата треба да провери дали на купувачите кои не го исплатиле својот долг навреме им е испратена опомена. При верификација на побарувањата од купувачите и соодветно коригирање на ненаплатени побарувања појдовна точка е следење на почетните салда од тековниот период до заклучните ревидирани салда од работните документи од минатата година. Во текот на постапката, треба да се изврши проверка на промените случени во тековниот период за синтетичка сетка и поврзана сметка за исправка, во врска со значајни книжења кои се невообичаени. Кога клиентот го подготвува бруто билансот на побарувањата од купувачите, треба истиот да е идентичен со истите од аналитика и обратно за да може да утврди ревизорот дали бруто билансот претставува точна и целосна информација за основната сметководствена евиденција врз основа на кој бил изготвен. На тој начин, бруто билансот е физичка презентација за популација на побарувањата од купувачите.

4.2.1 Аналитички постапки

Кога се применуваат аналитички постапки за побарувањата, најчесто се користат следниве финансиски коефициенти:

- Расход за отпис и исправка на вредоста на неплатени побарувања споредени со фактички ненаплатени износи;

- Обрт на побарувањата;

- Побарувања од купувачите споредени со вкупните тековни средства;

- Стапка на принос од нето продажба;

- Расход за отпис и исправка на вредноста на ненаплатени побарувања споредени со нето продажба на кредит;

- Расход за отпис и исправка на вредоста на неплатени побарувања споредени со фактички ненаплатени износи.

Очекуваните резултати обезбедуваат доказ што ја поткрепува разумноста на салдата на сметката и другите елементи кои се користат во пресметувањето.

4.2.2 Тестови на детали на трансакции

Некои тестови на детали на трансакциите можат да бидат извршени и пред крајот на пресметковниот период и тоа паралелно со тестовите на контрола во вид на тестови со двојна намена.

4.2.3 Потврдување на евидентирани побарувања со покрепувачки трансакции

Овој тест примерок е задолжителен за побарувања на купувачите и треба да е потврден со поткрепувачки излезни фактури и друга документација со цел да се обезбеди доказ за тврдењата за поостаење, случување, права и обврски, вреднување и мерење. Овој тест се извршува во случај кога прифатливото ниво на ризик од неоткривање е на ниско ниво. Сметките на купувачите може да се потврдат и со изводи од банки.

4.2.4 Извршување на cut-off тестовите за наплата

Cut-off тестовите се прават со цел ревизорот да добие сигурност дека готовинските приливи се евидентирани во пресметковниот период во кој што се примени. Соодветниот cut-off на датумот на биланс на состојба е од суштинско значење за да имаме точна презентација на готовината, како и побарувањата од купувачите. Во случај кога наплатите од месец декември се евидентирани во месец јануари побарувањата ќе бидат преценети, а готовината ќе биде потценета на датумот на билансот на состојба. Во случај кога наплатите од месец јануари ќе бидат евидентирани во месец декември готовината ќе биде проценета а побарувањата потценети. Како алтернатива за лично набљудување се изводите на последниот ден на годината. Целта на оваа проверка е да се утврди дека сите наплати што се примени на жиро-сметката се евидентирани и на сметка на побарувањата од купувачите.

4.2.5 Извршување на на cut-off тестовите за продажба и вратени производи

Cut-off тестовите за продажба е направен за да ревизорот добие разумна сигурност во однос на:

- Продажба и соодветни побарувања евидентирани во пресметковниот период во кој се случиле трансакциите;
- Коресподентни книжења за залихите и трошоците на продадени производи се направени во истиот период.

Овие тестови се однесуваат за период заклучно со датумот на билансот на состојба. Овие тестови се доказ за тврдењата за постоење, случување и потполност на побарувања од продажба. Доколку побарувањата од продажба од јануари се евидентираат во декември, постои погрешно прикажување кај тврдење за постоење и случување.

4.2.6 Тестови за детали на сметка

Тестови на детали на сметка се оние тестови што ревизорот ги спроведува директно на крајните салда од сметките и претставува суштинска постапка кои концепциски се замислени со цел да ги идентификуваат можните пропусти во презентацијата со директни тестирања на крајните салда а на тој начин се избегнува тестирање на одделни трансакции во самото салдо од ревидиранта сметка. Примери за такви тестови се конфирмирањата на состојбата на побарувањата и физичко испитување на залихите, со што ревизорот врши директно тестирање на крајни салда.

Со овие тестирања крајна цел е да се добие независен доказ за поткрепување на еден или повеќе тврдења за финансиските извештаи кои се однесуваат на дадена сметка или салдо. Зависно од видот на сметката што се тестира варира обемот на тестовите кои се спроведуваат и релевантноста на тврдењата односно постоењето и вредувањето на залихите наспроти комплетноста на салдото од сметката градежни објекти. Секое салдо од финансиските извештаи треба да биде биде поткрепено со ревизорски доказ за поткрепување на тврдењата поврзани со тој сегмент.

Тргувајќи од фактот дека секоја трансакција предизвикува бројни промени кај одделни сметки во финансиските извештаи, тоа укажува на

корелативна поврзаност на суштинските тестови на трансакциите со тестови на салда. Бидејќи износите кои се прикажани во финансиските извештаи претставуваат кумулативен приказ на сите трансакции, ревизорот може да донесе одлука да изврши тестирање на трансакциите што кореспондираат со одделни сметки, со самите салда на сметките или со двете заедно³⁴.

При спроведување на тестовите на детали на салда и трансакции, ревизорот најчесто употребува техники и тоа: распрашување, набљудување, испитување на документација и евиденција, повторно извршување, инспекција на основни средства, конфирмирање и друго.

1. Распрашување - претставува прв чекор кој го презема ревизорот при тестирање на салдата на сметките или класата на трансакција, кој се изведува преку распрашување на менаџерскиот тим и вработените на клиентот, за потоа нивните одговори да се поткрепат со други видови тестови.
2. Набљудување - оваа техника се применува при вршење на одредени работи од страна на вработените, на пример броење на залихи.
3. Испитување на документација и евиденција - се испитуваат само оние документи коишто поткрепуваат дадена ставка или трансакција. Во зависност од насоката на тестот, при испитување на документацијата и евиденција на документот може да се обезбеди доказ за тврдењата како што се: постоење и случување, потполност, вреднување и мерење и друго.
4. Повторно извршување - повторно се извршуваат постапките кои ги извршуваат вработените од страна на ревизорот за да се утврди дека трансакциите се точно евидентирани или за да го поткрепи тврдењето за постоење на салдата на сметката.
5. Инспекција на основни средства - вклучува броење или испитување на физички ставки кои што се претставени со дадена сметка во финансиските извештаи.

³⁴ William F. Messier: *Auditing & Assurance Services, A Systematic Approach*, second edition, USA 2000

6. Конфирмирање - ова техника инсистира ревизорот во врска со состојбата на одделни ставки што имаат влијание на финансиските извештаи, да побараат писмен одговор од трети лица кои што се јавуваат во својство комитенти на клиентот. Доказите добиени со оваа техника се користат од ревизорот и имаат степен на висока доверливост.

Примена на најекономична комбинација на ревизорски тестови е клуч за ефикасноста на даден ревизорски ангажман. Ефективен и ефикасен ревизорски пристап е оној којшто врши комбинација на сите три вида ревизорски тестови на начин што обезбедува соодветен ревизорски доказ со најмал можен трошок. Можни комбинации на трите ревизорски тестови што се користат при ревизија на одредена сметка се следните:

- Големо потпирање на тестови на детали на салда и аналитичи постапки, со мало потпирање на тестови на трансакција. Ова е најприменуван пристап во Република Северна Македонија.
- Големо потпирање на тестови на детали на салда и аналитичи постапки со мало потпирање на тестови на детали на сметка.
- Големо потпирање на тестови на детали на салда и аналитичи постапки без никакво потпирање на тестови на трансакции.

Ревизорот треба да донесе правилна одлука за тоа која комбинација на тестови ќе ги даде најефективните и најефикасните средства за добивање на потребниот ревизорски доказ.

4.3 Проценка на веројатните погрешни прикажувања и споредување на збиравите со прелиминарна проценка по материјалност

Проценката на материјалноста најчесто се заснова на професионалното расудување на ревизорот, затоа што во пракса најчесто се случува двајца ревизори да проценат различно ниво на материјалност на еден клиент. Голем е бројот на ревизори кои го употребуваат своето професионално расудување со основна цел за да можат да направат проценка на материјалноста за секоја сметка на финансиските извештаи па дури и двајца ревизори врз основа на нивното расудување можат да определат еден ист износ на материјалност а од друга страна може да постои и различна материјалност во поединечни ставки во

билансот на состојба. Прелиминарната проценка на материјалноста во голема мера зависи и од нивото на компонентите на ревизорскиот ризик (инхерентен, контролен и детекционен ризик).

Инхерен (неизбежен ризик) - овој ризик претставува чувствителност на некое салдо на сметка или групан на трансакции во однос на прикажување на погрешен исказ кој може да биде од големо значење или пак погрешно внесување на други салда или групи, нема да можат да се анализираат карактеристиките на неизбежниот ризик³⁵. Проценката на инхерниот ризик се состои во самата проценка на условите и особините кој што ги поседува овој ризик, со цел да се идентификуваат сите области каде ризикот од неточни материјални тврдења може да биде висок. Кога се прави проценка на инхерниот ризик таа се врши на ниво на финансискиот извештај како и на ниво на сметки и слично. Некои сметки се повеќе изложени на грешки и неправилности затоа ревизорот треба да ги идентификува и специфичностите на сметката како и материјално значајните салда, да ги испита врските помеѓу сметките кои укажуваат на потенцијални грешки.

Инхерниот ризик многу тешко се контролира од ревизорот затоа менаџментот на деловниот субјект има за цел да оформи ефикасна и ефективна сметководствена структура која ќе врши вистинско прикажување на финансиските извештаи во процесот на ревизија.

Фактори кои ја одредуваат висината на инхерниот ризик се:

1. Економски и конкурентски услови каде што припаѓа деловниот субјект – клиент (финансиски трендови и показатели, банкрот на деловни партнери, промена на технологијата)
2. Природа на деловниот субјект (техничка застареност на услуги или производи, сложеноста на структурата на капиталот)
3. Општи стопански услови (неликвидност, рецесии, промена на државни прописи)
4. Невообичаени притисоци на менаџментот (недостаток на капитал во самиот процес на работење)
5. Чесност, искуство, знаење, одговорност, лојалност на менаџерите кои што ги подготвуваат финансиските извештаи.

³⁵ Сојуз на сметководители, финансии и ревизори на Р.М., Меѓународни стандарди за ревизија, превод англиски јазик, Скопје 1998 година, стр.135

Контролен ризик - подразбира ризик на можно погрешно прикажани салда. Од салда на сметки или групи на трансакции кои поединечно со грешките од другите сметки или групи на трансакции можеле да се третитаат како материјални но од самата претпоставка дека тие нема да бидат превентивно спречени, благовремено откриени или да бидат корегирани со сметководствениот систем, како и системот на интерни контроли во самиот деловен субјект³⁶

Исто така ревизорот треба пообјективно и пореално да го процени нивото на контролниот ризик, се со цел да пристапи кон попрецизно и подобро познавање на прашањата кои се поврзани со:

1. Филозофија на менаџментот и стилот на дејствување
2. Постојење и функционирање на интерната ревизија
3. Организациска структура на ентитетот

Детекциски ризик (ризик на неоткривање) - ова е ризик каде што преку спроведување на битните постапки не може да се открие некое погрешно прикажување кое што постои во салдата на сметките или групите на трансакции а исто така може да биде претставен како посебна ставка заедно со другите погрешни прикажувања во салдата или групите³⁷.

Ако системот на интерна контрола не е доволно доверлив, во тој случај треба да се соберат повеќе докази со тоа што ќе го минимализира ризикот на детекција односно намалување на вкупниот ризик на ревизијата. Во случај да вкупниот ризик е поголем од вообичаениот или пак ризикот се процени како висок во тој случај ревизорот треба да пристапи на следниот начин³⁸:

- внимателно да ги одбере најискусните членови кои што се наоѓаат во ревизорскиот тим
- да собере поголем број на докази отколку што е потребно

36 IFAC Handbook 1999 Tehnikal pronouncements, IFAC, New York 1999, p. 127

37 Сојуз на сметководители, финансии и ревизори на Р.М. Меѓународни стандарди за ревизија, превод англиски јазик, Скопје 1998 година стр 135

38 Николовски, Пеце, „Интерна и Екстерна ревизија“, Економски факултет Прилеп, 2009 година, стр. 222

- ќе треба да наплати поголем надоместок за услугите на ревизијата бидејќи со тоа се продолжува времето за извршување на ревизијата а со самото тоа се зголемуваат трошоците
- ќе успее да изготви подетален и пообремен извештај за ревизијата.

4.3.1. Специфичните контролни постапки

Контролниот ризик се изразува и во коефициенти кои се движат од 0-1 или пак во релативни бројки 0-100%, каде што крајот и почетокот на дијапазонот се крајно екстремни. Доколку контролите и сметководствениите процедури се оценети како многу корисни и ефикасни во тој случај степенот на контролниот ризик ни укажува на помала веројатност дека структурата на интерната контрола на деловниот субјект ќе успее да ги открие материјалните пропусти. Меѓутоа ревизорот во осознавањето на контролните структури како и прибирањето на доволно ревизорски докази тој ги користи следниве сознанија кои се добиени од:

- претходно искуство со клиентот - добро и стручно познавање на сметководствениот систем му помага на ревизорот да дојде до широк асортиман на информации кои се поврзани со обемот на промет, парична вредност, почетна состојба, начин на настанување и методи за обработка на податоци
- надгледување на персоналот за време на извршување на поставените задачи
- претходните извештаи за ревизија - долгогодишно искуство и знаење на ревизорот како и сите белешки и досиеја од минати години претставуваат основен извор на информации кои даваат сигнал за сите прашања на кои треба да им се посвети внимание
- спроведување на интервју со вработени лица и колку ќе биде помала проценката на контролниот ризик толку ревизорот треба да има по уверлива потврда дека интерниот и сметководствениот систем се правилно обликувани и имаат ефектен изглед. Врз основа на проценка на ревизорот се уидува дали контролите се правилно обликувани и се извршуваат на таков начин како што се замислени во прелиминарните проценки на контролниот ризик.

4.4 Концепт на ревизорски ризик

Ревизорскиот ризик претставува опасност со кој што се соочуваат ревизорите, а се однесува на тоа дека тие нема да успеат да ги откријат материјалните грешки кои што се наоѓаат во извештаите. Во текот на спроведување на ревизијата се јавуваат два вида на ризик: првиот вид на ризик произлегува од односот на деловниот субјект - клиентот, а вториот вид на ризик произлегува од тоа дека всушност ревизорот може да даде несоодветен извештај за ревизијата на финансиските извештаи на пример ревизорот да искаже позитивно мислење за финансиските извештаи кои се погрешно прикажани и од друга страна ревизор да искаже негативно ревизорско мислење за финансиските извештаи кои се точни и коректни.

Целта на ревизорот е вкупниот ризик на крајот на процесот на ревизијата да биде лимитиран и тоа на доволно ниско ниво, или пак обратно, ревизорот своите постапки за ревизија да ги дизајнира на тој начин што ќе треба да осигура разумно уверување дека во самите извештаи едноставно не постојат пропусти, неправилности и грешки. Секогаш постои ризик во следново:³⁹

1. во билансите постојат погрешно прикажани износи;
2. тие нема да бидат откриени од страна на ревизорот;
3. тие можат да влијаат врз точното известување на финансиската позиција и нема да бидат откриени со помош на системот на интеркан контрола.

Концептот на ревизорскиот ризик претставува ризик дека ревизорот ќе даде погрешно неквалификувано мислење за финансиските извештаи кои имаат материјална грешка. Меѓутоа кога се прави проценка ревизорскиот ризик се разгледуваат три типови на ризици а тоа се следниве:

1. инхерентен ризик
2. контролен ризик и
3. детекциски ризик

$$RR=IR+KR+DR$$

³⁹ Dan.M.Gaj,WaybeC.Alderman,AlanJ.Winters:Auditing The Dryden Press,Forth Worth,1996 p 132

RR - претставува таков ризик каде што ревизорот маоже да направи грешка при формирање на неговото мислење во врска со погрешно прикажани финансиски извештаи.

IR - инхерентен ризик се заснова на фактот дека за финансиските извештаи е можно да имаат неоправилности и грешки

KR - контролниот ризик е таков вид на ризик каде системот за интерна контрола нема да може да спречи или да посочи било каква појава на грешка која може да настане.

DR - детекциски ризик се заснова на фактот дека ревизорот нема да открие појава на грешка која се наоѓа во финансиските извештаи

4.5. Концепт на ревизорски доказ

Овој концепт подразбира дека сите информации кој што ревизорот ги прибира, се со цел правилно и точно да ги донесе заклучоците, и врз основа на сето тоа да го базира своето мислење во извештајот на извршената ревизија. Целта на ревизорот е да ги дизајнира и изврши ревизорските постапки на тој начин што ќе му овозможи на ревизорот да собере достатни и соодветни ревизорски докази, а на тој начин ќе биде во состојба да донесе добри и разумни заклучоци како основа на ревизорското мислење. Ревизорските докази се добиваат со примена на соодветни комбинации на тестови на контроли со тоа што ќе се добијат ревизорски докази кои се поврзани со соодветноста на обликот како и ефективното дејствување на сметководствениот и интерниот систем.

Овде важно е да се набројат:

Изворот од каде е набавен доказот - материјалот кој што самиот ревизор го набавил од надворешниот извор е многу повеќе подоверлив од самите докази кој што ги набавил клиентот.

Системот на структура на интерна контрола - кратеката СИК, ревизорот во овој случај не смее да го прифати описот на интерна контрола од страна на клиентот и тоа без дополнителна проверка на тој систем.

Компетентноста на давателот на доказите - за некој доказ да биде целосно доверлив и точен таквата задача треба да ја изврши некоја личност која што ќе биде доволно квалификувана, компетентна, стручна и запознаена со својата работа.

Објективноста на доказите - доказот може да биде објективен само ако се бара мал обем на расудување се со цел проценката на сигурност да биде што е можна поголема.

Времето на приобирање на докази - времето претставува најважен фактор за прибирање на докази. Доказите што се прибрани на крајот на годината на сметките на салда даваат поголем обем за доверба од оние докази кои се прибавени од било кој друг датум.

Расположивоста и трошоците за прибирање на докази - доколку самиот договор во процесот на извршување на ревизија е затворен по истекот на деловната година, во тој случај ревизорот не е во можност да присуствува на целосниот опис на залихите.

Доволност (адекватност на доказите на ревизијата) – адекватноста или таканаречената доволност на доказите на ревизијата е во голем и значителен подем на функција на материјалноста и за ревизорскиот ризик кое што се заснова поединечно на секое твдење во процесот на менаџирање.

4.6 Корелативна поврзаност на фундаменталните концепти на ревизијата (концептот на материјалност со концептот на ревизорски ризик и концептот на ревизорски доказ)

Во фазата на планирање на ревизијата, ревизорот разгледува каде финансиските извештаи би можеле да имаат значајно погрешни прикажувања, спроведувајќи низа на постапки со цел разбирање на работењето на деловниот субјект и на неговото опкружување. Како резултат на наведеното, ревизорот ги проценува ризиците кои можат да доведат до значајно погрешни прикажувања во финансиските извештаи, односно одбира соодветни ревизорски постапки со помош на кои ќе обезбеди докази дали финансиските извештаи содржат материјално значајни погрешни прикажувања. Материјалноста и ревизорскиот

ризик се обратнопропорционални, што значи дека колку повисоко се утврди материјалноста, ревизорскиот ризик ќе биде понизок и обратно соодветно на утврденото ниво на материјалност се зголемува или се намалува обемот на ревизорските постапки кои ќе се преземат.

Проценката на материјалноста и на ревизорскиот ризик може да биде различна во фазата на планирање на ревизијата и на крајот од ревизијата, како последица на промена на околностите или како резултат на новите информации до кои дошол ревизорот во текот на ревизијата. На пример, материјалноста вообичаено се дефинира пред крајот на сметководствениот период значајно се разликува од планираната проценката на материјалноста и на ревизорскиот ризик може да се промени во текот на ревизијата.

ГЛАВА 5 КОНЕЧЕН РЕВИЗОРСКИ ИЗВЕШТАЈ

5.1. Основни елементи на ревизорскиот извештај

Ревизијата на финансиските извештаи е сложен процес кој опфаќа повеќе фази и елементи за на крај да се напише ревизорски извештај како краен продукт на извршената ревизија каде се елаборира самиот процес и резултатите добиени од ревизијата. Карактеристично е да се напомене дека во зависност од големината на деловниот субјект и неговата дејност, зависи ревизорскиот извештај и тимот кој ќе работи на ревизија. Исто така треба да се напомене дека пред да се започне со пишување на ревизорски извештај и ревизорско мислење, се дискутира за сите проблеми кои се појавиле во текот на ревизијата, за на крај да се даде мислење за објективноста и точноста на финансиските извештаи.

Како основни делови на ревизорскиот извештај можат да се издеференцираат следниве:

- воведен дел
- аналитички дел
- завршен дел (параграф на мислење).

Воведниот дел ги содржи: називот на деловниот субјект - клиент, датум односно период на кој се однесуваат финансиските извештаи, а се истакнува и тоа дека сметководствените извештаи се прегледани од страна на ревизорот кои имаат одговорност да изразат свое мислење за нив. Од друга страна аналитичкиот дел или параграфот на обемот содржи опис на планирањето на ревизијата и природата на применетите ревизорски постапки. Во овој дел се опишува природата на ревизијата и се акцентира дека таа се врши согласно општоприфатените стандарди за ревизија. Исто така се нагласува дека ревизијата не може да обезбеди апсолутно уверување, туку високо уверување дека ревидираните финансиски извештаи се ослободени од материјални погрешни прикажувања. Во тој контекст, потребно е да се напомене дека ревизорот не може да ја гарантира апсолутната точност на финансиските извештаи, бидејќи тие не вршат целосно и детално испитување на сите трансакции, како и практичната ограниченост на времето и трошоците за ревизијата. На крај на ревизорскиот извештај е завршниот дел во кој се изразува мислењето на ревизорот за објективноста и точноста на билансните позиции кои се прикажани во финансиските извештаи.

5.2. Ревизорски извештај и видови ревизорски мислења

Ревизорскиот извештај треба да содржи јасно изразено мислење за финасиските извештаи. Мислењето на ревизорот за комплетен сет на финансиски извештаи изготвени во согласност со рамката за општа намена, кои се дизајнирани да обезбедат објективна презентација укажува дали финансиските извештаи **даваат вистинска и објективна слика** или **се подготвени објективно, во сите материјални аспекти**, во согласност со примеливата рамка за финансиско известување.

Ревизорот треба да ги оцени заклучоците кои тој ги извлекол од евиденцијата која ја обезбедил како основа за формирање на мислењето за финансиски извештаи.

Менаџментот на деловниот субјект е одговорен за подготовка на финансиските извештаи, а одговорноста на ревизорот се сведува на изразување на мислење со определен степен на сигурност дека финансиските извештаи во целина не содржат материјално значајни грешки, било да се работи за случајни грешки или намерно погрешно прикажување на податоците, дека финансиските извештаи реално ја прикажуваат состојбата на деловниот субјект и се изработени според применливата рамка за финансиско известување.

Целта на спроведување на ревизија е на крајот ревизорот да може да подготви ревизорски извештај каде ќе го искаже своето мислење. Постојат повеќе видови на ревизорски мислења. Ревизорскиот извештај во кој ревизорот заклучил дека финансиските извештаи даваат вистинска и објективна слика согласно со утврдена рамка за известување, претставува позитивен ревизорски извештај или извештај кој содржи **мислење без резерва**. Ова е најчеста варијанта на ревизорски извештај. Ревизорот го издава само кога е сигурен дека сметководствените искази на реален начин и непристрасно ја прикажуваат финансиската состојба на деловниот субјект, а финансиските извештаи се составени согласно сметководствените стандарди и важечките сметководствени прописи⁴⁰.

Доколку постои ограничување во делокругот на ревизорска работа и несогласување со менаџментот во врска со прифаќање на одредени сметководствени политики и методот на нивна примена, ревизорот може да не

⁴⁰ Ацески, Б, Трајкоски, Б, 2004, „Интерна и екстерна ревизија“, Универзитет „Св. Климент Охридски“ - Битола Економски Факултет-Прилеп стр, бр 444

биде во состојба да издаде мислење без резерва. Во вакви околности ревизорот изразува мислење кое се разликува од мислењето без резерва и е потребно во извештајот да се вклучи јасен опис на сите поодделни причини. Постојат следниве видови на модифицирано мислење:

- мислење со резерва или квалификувано (условено) мислење
- воздржување од мислење
- негативно неповолно мислење

Ревизорот ќе изрази негативно мислење кога и после собирањето доволно соодветни ревизорски докази, ќе заклучи дека погрешното прикажување на финансиските извештаи, е значајно и релевантно. Ревизорскиот извештај кој содржи негативно мислење се издава кога ефектот од несогласувањето е значаен за финансиските извештаи и ревизорот мора да собере доволно докази со кои ќе го оправда изнесеното мислење. Ваквите мислења реко се јавуваат во практиката бидејќи ревизорот навреме ги запознава клиентите за недоследностите на раководството и истите ги прифаќа и благовремено ги отстранува.

Ревизорот се воздржува од давање на мислење за реалноста и објективноста на информациите во финансиските извештаи, кога не е во можност да собере доволно соодветни ревизорски докази на кои ќе го заснова своето мислење и ќе заклучи дека можното влијание на неоткриеното погрешно прикажување на финансиските извештаи доколку ги има, би било материјално значајно и релевантно. Ќе се воздржи од давање мислење за финансиските извештаи поради потенцијално влијание на неизвесностите и нивниот кумулативен ефект на финансиските извештаи.

5.3.Извештај во опширна форма

Ревизорскиот извештај во опширна форма покрај основните елементи, содржи и други податоци како што се:

- податоци за договорот, извршителот и времето на извршување
- општи податоци за деловниот субјект: назив, статус, големина и дејност
- наодот на ревизорот со детален опис на извршување на ревизијата
- предлози за унапредување на работата

- ракапитулација, односно збирен преглед за сите предности и недостатоци утврдени во постапката на ревизијата

- ревизорски докази, записници, документација, анализи и други прилози.

Ако во текот на спроведување на ревизијата се утврдат одредени незаконитости, неправилности и други констатации во работењето на деловниот субјект кои имаат влијание врз објективноста и вистинитоста на прикажаните податоци во финансиските извештаи, ревизорот треба да ги обелодени и на соодветен начин да ги прикаже во ревизорскиот извештај. Утврдените наоди ревизорот треба да ги систематизира и да ги прикаже по основни категории кои ќе бидат лесно разбирливи и поткрепени со ревизорски докази. Доколку се утврдат позначајни незаконитости и неправилности во работењето на деловниот субјект, треба да се даде кратко образложение со наведување на законските и други прописи кои не се применувале и да се даде јасна и концизна препорака за спроведување на одредени постапки од деловниот субјект кој е предмет на ревизија.

Ревизорскиот извештај треба да се базира на факти, а не на субјективни коментари на ревизорот. Ревизорскиот извештај може да биде дополнет со давање пасуси во кои се изнесени одредени прашања или неизвесности кои не влијаат на финансиските извештаи и кои најчесто се прикажуваат во образложенијата кон финансиските извештаи. Во посебен пасус се изнесува и информацијата за преземени или непреземени мерки од страна на деловниот субјект по основ на препораки дадени во ревизорскиот извештај.

5.3.1 Фактори кои што не влијаат врз мислењето на ревизорот

Ревизорите во текот на ревизорскиот процес може да воочат одредени недостатоци и пропуст во финансиските извештаи на деловниот субјект кои не влијаат на квалитетот на одлуките кои ги донесуваат корисниците на финансиските извештаи. Ревизорите треба да го известат менаџментот за овие недостатоци или да ги нагласат во ревизорскиот извештај, односно да извршат модификација на ревизорскиот извештај.

Модифицирањето на ревизорскиот извештај може да се изврши со давање на пасуси во кои се нагласени одредени прашања кои влијаат на финансиските извештаи, но не влијаат врз мислењето на ревизорот. Ваквата

модификација на ревизорски извештаи се врши со додавање на пасус и тоа во оние случаи кога ревизорот мисли дека постои значајна неизвесност чие решавање зависи од некои идни настани кои можат да влијаат врз финансиските извештаи.⁴¹

Во ревизорскиот извештај важно е ревизорот прашањата кои сака да ги нагласи, најпрво внимателно да ги специфицира за да не се добие впечаток дека се работи за условен извештај.⁴² Ако ревизорот се согласува дека во финансиските извештаи потполно ги обелоденуваат фактите, а само сака на нешто да го сврти вниманието на акционерите и другите корисници, тој тие поединости ги изнесува во одделна точка на извештајот без резерви.

5.3.2 Фактори кои што влијаат врз мислењето на ревизорот

Основна цел на ревизијата на финансиските извештаи да се даде мислење за точноста и објективноста на финансискиот извештај. Притоа мислењето претставува заклучок во писмена форма, даден од страна на ревизорот за финансиските извештаи. Ревизорското мислење обично има стандарден формат, а содржината на мислењето треба недвосмислено да покаже мислење на ревизорот за објективноста и точноста на билансните ставки внесени во финансиските извештаи.

Врз мислењето на ревизорот може да влијаат повеќе фактори кои повеќе или помалку го условуваат крајниот заклучок односно мислење на ревизорот. Имено, во ревизорската теорија и практика постојат четири видови на мислење кои ревизорот може да ги донесе и тоа⁴³

- безусловно или позитивно мислење (мислење без резерва или забелешки), т.е. безусловна потврда на финансиските извештаи
- мислење со резерва
- негативно мислење
- воздржување од мислење

41 Министерство за финансии на Р.Македонија „Прирачник за ревизија“ Скопје, 2004, стр. 125

42. Димитрова, Јанка „Ревизија (теоретски и практични аспекти)“ Штип, 2013 година, стр. 99

43 Димитрова, Јанка „Ревизија (теоретски и практични аспекти)“ Штип, 2013 година, стр. 103

Карактеристично е да се напомене дека за секој вид на мислење влијаат одредени фактори кои го наведуваат ревизорот да го даде тој вид на мислење. Имено, најчеста варијанта на изразување на мислење во ревизорскиот извештај е безусловно, што е потврда на веродостојноста на финансиските извештаи. Ваквото потврдно мислење, без напомена или резерва значи дека тоа не содржи никакви забелешки или ограничувања, а ревизорот го издава само кога е уверен дека сметководствените искази на реален и чесен начин, правилно, непристрасно ја прикажуваат финансиската состојба и резултатите на работењето на деловниот субјект дека финансиските извештаи се составени во согласност со козистентна применета сметководствена политика и важечки сметководствени прописи.

Извештајот во кој ревизорите не ставаат никаков приговор, е тип на извештај кој го сака клиентот и кој го преферираат ревизорите. Притоа врз давањето на позитивното мислење од страна на ревизорот влијаат најразлични фактори од кои најспецифични се следните:⁴⁴

- финансиските извештаи се подготвени со користење на прифатлива сметководствена основа и политики, кои доследно се преименувани;
- извештаите се во согласност со законските барања и соодветни прописи;
- состојбите презентирани во финансиските извештаи се доследни на знаењето што го има ревизорот за субјектот, кој е предмет на ревизија;
- постои соодветно објаснување на сите материјални ставки, кои се однесуваат на финансиските извештаи.

Исто така позитивно мислење се дава доколку се исполнети и следниве услови:⁴⁵

- Ревизијата е спроведена и сите докази, за кои реално се очекува дека се на располагање, се добиени и оценети;
- Финансиските извештаи се подготвени и прикажани, во согласност со соодветните барања за известувања и важечките законски прописиМ
- Немало неизбежни неизвесности или оклности, кои влијаеле врз финансиските извештаи;

44 Димитрова, Јанка „Ревизија (теоретски и практични аспекти)“ Штип, 2013 година, стр. 108

45 Димитрова, Јанка „Ревизија (теоретски и практични аспекти)“ Штип, 2013 година, стр. 112

При давањето позитивно мислење исто така треба да се напомене и тоа дека доколку ревизорите воочат ситни неправилности недостатоци и пропусти во финансиските извештаи или во окружувањето на деловниот субјект што не влијаат на квалитетот на одлуките кои ги донесуваат корисниците на финансиските извештаи, тие треба да му го свртат вниманието на менаџментот на воочените грешки и евентуално да ги нагласат во ревизорскиот извештај. Притоа многу е битно ревизорот внимателно да ги специфицира прашањата што сака да ги нагласи, за да не се стекне впечаток дека се работи за условен извештај.

Доколку ревизот не сака да изрази резерва во однос на извештајот на ревизијата, туку само сака на нешто да го скрене вниманието на акционерите и останатите корисници, тој, тие поединости ги изнесува во посебна точка од извештајот без резерва. Тоа значи дека ревизорот се согласува дека финансиските извештаи потполно ги обелоденуваат фактите, но сака да сврти внимание на околностите што можат да влијаат на валидноста на претпоставките на кои се засноваат финансиските извештаи.

Од друга страна, ревизорот може да изрази мислење со резерва кога ревизорот заклучува дека не може да изрази мислење без резерва, но кога ефектот на било какво несогласување со менаџментот или ограничување на делокругот не е толку материјално значаен или распространет да наметнува воздржаност од давање на мислење или негативно мислење. Мислење со резерва треба да се изрази со зборовите „освен за ефектите на прашањата“ за кои се однесува резервата. Мислењето со резерва подразбира дека финансиските извештаи освен за наведените неправилности и ограничувања се правилно прикажани и дека кореспондира со законите и општоприфатените сметководствени принципи.

Во тој контекст, потребно е да се истакне дека како фактори кои влијаат за изразување на мислење со резерва се следните:⁴⁶

- Ревизорот не може да формира мислење за некоја позиција на финансиските извештаи поради ограничување на обемот на ревизијата;

⁴⁶ Димитрова, Јанка „Ревизија (теоретски и практични аспекти)“ Штип, 2013 година, стр 113

- Ревизорот не се согласува со износите прикажани во билансот како последица на конзистентна примена на сметководствена политика и стандарди пропишани со закони и други прописи.

Како трет тип на мислење може да се истакне изразување на негативно мислење и тоа доколку наведените неусогласувања и недоследности станат фундаментални и доведат до неточност на финансиските извештаи. Притоа ревизорот мора да собере доволно докази за оправдување на таквото мислење. Негативното мислење кое ретко се јавува во ревизорската практика, треба да се изрази кога ефектот од несугласувањето е толку материјално значајно и распространето во финансиските извештаи што ревизорот заклучува дека резерва во извештајот не одговара за да го обелодени фактот дека финансиските извештаи наведуваат на погрешни заклучоци или се непотполни.

Четврт тип на мислење е воздржување од давање на мислење. Овој тип на мислење дава кога ревизорот не може да ги прифати ограничувањата кои што постојат во фазата на ревизија на финансиските извештаи. Имено, ограничувањето на делокругот на работа на ревизорот од страна на деловниот субјект претставува значаен фактор кој влијае од воздржување на ревизорот од давање на мислење.

Притоа ревизорот не би прифатил ангажман за ревизија со кој е оневозможено исполнување на неговите законски прописи и обврски. Ограничувањето на делокругот може да биде наметнато од околностите (на пример кога временскиот распоред на наменување е таков што ревизорот не е во можност да присуствува на физичкиот попис на залихите). Тоа може, исто така, да се јави кога според мислењето на ревизорот сметководствените евиденции на деловниот субјект не се адекватни или кога ревизорот не е во можност да ја врши ревизиорската постапка сметана за пожелна. Во вакви околности, ревизорот треба да спроведе разумни алтернативни постапки за да добие достатен и соодветен ревизорски доказ како основа на мислењето без резерва.

Кога постои ограничување на делокругот на работа на ревизорот кое бара изразување на мислење со резерва или воздржување од давање на мислење, извештајот на ревизорот треба да го опише ограничувањето и да укаже на можните исправки на финансиските извештаи кои би можеле да бидат

утврдени како неопходни доколку ограничувањето не постои. Значи воздржување од мислење не се однесува на заклучок на финансискиот извештај, туку на условите на изведување на ревизијата. Имено, во текот на ревизијата може да се случи клиентот да му наметне на ревизорот ограничувања и реструкции на пристапот на некои информации, па ревизорот е принуден да се откаже од давање на мислење. Притоа, карактеристично е да се напомене и тоа дека воздржување на ревизорот од давање на мислење во ревизорскиот извештај не смее да се користи како избегнување на негативно мислење. Овој вид на мислење се користи кога ревизорот не е во состојба да обезбеди соодветни ревизорски докази. Притоа потребно е да се напомене и тоа дека формулацијата од воздржување од давање на мислење, дава јасно до знаење дека не може да се даде мислење, јасно и коцизно се наведени сите неизвесни прашања.

5.3.3 Околности што можат да доведат до мислење поинакво од мислењето без резерва

Околности кои можат да влијаат за изразување на мислење поинакво од мислењето без резерва се следниве:

- Ограничувања на делокругот на работа на ревизорот, што може да доведе до изразување со резерва или воздржување од изразување на мислење;
- Доколку постои несогласување со раководството на деловниот субјект во врска со прифатливоста на избраните сметководствени политики, методот на нивна примена и прифатливоста на обелоденувањето на финансиски извештаи, што може да доведе до изразување на мислење со резерва или негативно мислење.

Материјално погрешно прикажување на финансиските извештаи најчесто произлегува од:

Соодветноста на сметководствените политики. Материјално погрешни прикажувања произлегуваат кога избраните сметководствени политики не се конзистентни со применлива рамка на финансиско известување и кога финансиските извештаи не ги претставуваат основните трансакции и настани на начин на кој се постигнува објективно презентирање.

Примена на сметководствени политики. Материјално погрешно прикажување произлегува кога раководството не ги применува избраните

сметководствени политики доследно на рамката за финансиско известување и како резултат на методот на примена на избраните сметководствени политики (пр. ненамерни грешки во примената).

Соодветноста или адекватноста на обелоденувањата во финансиските извештаи не ги вклучуваат сите обелоденувања кои се задолжителни согласно применливата рамка на финансиско известување, кога изнесените обелоденувања во финансиските извештаи не се во согласност со применливата рамка на финансиско известување и кога финансиските извештаи не ги изнесуваат обелоденувањата кои се неопходни да се постигне објективно презентирање.

Ограничувањата на делокругот на ревизијата или неможноста да се прибегнат до достатно соодветни ревизорски докази. Доколку ревизорот смета дека дошло до ограничување на делокругот на работа која тој планирал да ја изврши при спроведувањето на ревизијата, тој треба да го опише ограничувањето. Ограничувањето може да доведе до искажување мислење со резерва или негативно мислење. Ревизорот не е во можност да прибави доволно ревизорски докази поради:

- 1) околности кои се надвор од контрола на деловниот субјект (сметководствена евиденција на деловниот субјект може да биде уништена или запленета)
- 2) околности кои се однесуваат на природата и временскиот распоред на работа на ревизорот.
- 3) ограничувања кои се наметнати од раководството (раководството може да го спречува ревизорот да го набљудува физичкиот попис или да го спречува ревизорот да бара дополнителни конфирмации за одредени салда на сметки).

ЗАКЛУЧОК

Ревизијата, подразбира примена на ревизорски постапки и техники кои ревизорот ги користи за да обезбеди достатен и соодветен ревизорски доказ кој ќе биде основа за оформување на ревизорско мислење дали финансиските извештаи содржат или не содржат материјално значајни пропусти и грешки. Во таа насока е и примената на концептот на материјалност за да се утврди нивото на материјалност на информациите кои влијаат врз одлуките на стеикхолдерите.

Ревизија се врши од страна на физички лица овластени ревизори, кои вршат преглед и оценка на професионален начин, на информациите кои се презентирани во финансиските извештаи на одреден ентитет, користејќи специфични техники и постапки, со цел да обезбедат достатен и соодветен ревизорски доказ, за да издадат *извештај за извршената ревизија* со независно ревизорско мислење, користејќи ги критериумите за евалуација кои произлегуваат од законските прописи или од добрата практика, широко признати во работењето на ентитетот.

Мислењето на независниот ревизор им овозможува како на интерните така и на екстерните корисници податоци за донесување на рационални и разбирливи одлуки, засновани врз точни и веродостојни информации за разни финансиски активности како што се финансиска позиција, ликвидноста, работата на менаџментот и економската осетливост. Без ревизија ваквите одлуки повеќе би биле засновани врз пристрасни финансиски информации. Ревизијата помага во минимизирањето на пристрасноста по пат на надгледување на финансиски информации што ги дава менаџментот, укажува на примената на интерните акти и упатства на компанијата и сл.

Независните ревизори играат значајна улога во поддржувањето на квалитетот на финансиското известување ширум светот, без оглед дали се работи за пазарите на капитал, јавниот сектор или приватниот сектор. Извештајот на независниот ревизор содржи мислење за тоа дали финансиските извештаи содржат или не содржат материјално значајни пропусти и грешки.

Изразено мислење претставува писмен извештај во кој што овластениот ревизор треба да го изрази своето мислење за спроведената ревизија, во согласност со сметководствените политики и прописи како и меѓународни стандарди за ревизија.

Според Комитетот за меѓународни сметководствени стандарди, во Рамката за изготвување и презентација на финансиските извештаи **„информацијата е материјално значајна доколку нејзиното изоставање или погрешно прикажување може да влијае врз економските одлуки на корисниците донесени врз основа на финансиските извештаи”**. Значајноста зависи од големината на ставката или грешката, проценета во околностите типични за нејзиното изоставање или погрешно прикажување. Значајноста повеќе претставува праг или точка на пресек, отколку примарна квалитативна карактеристика, којашто информацијата мора да ја поседува како корисна.

Прашањето за тоа што е значајно е прашање на професионално расудување на ревизорот. Ова значи дека двајца ревизори можат да утврдат различно ниво на значајност за еден ист клиент. Меѓународните ревизорски стандарди не даваат упатство за определување на износот на значајноста, затоа ревизорските фирми воспоставуваат свои политики за утврдување на износот на значајноста, со користење на различни техники, табели, формули, како и правила на палецот.

Грешките во презентирањето на информациите, што се сметаат за материјално значајни за финансиските извештаи, ревизорот ги определува посебно за секој клиент, земајќи го предвид погрешно презентираниот поединечен или кумулативен износ во базичните финансиски извештаи, што може да има сигнификантно влијание врз одлучувањето на сопственикот на капиталот, менаџментот и другите корисници на информациите содржани во ревидираните извештаи.

Значајноста се проценува од аспект на потенцијалното влијание на погрешните прикажувања врз одлуките на разумните корисници на финансиските извештаи. Значи, ревизорот прави проценка на износот на погрешни прикажувања кои можат да влијаат врз одлуките на разумните корисници.

Концептот на материјалност (значајност) се зема предвид од страна на ревизорот при планирање на природата, временскиот распоред и опсегот на ревизорските постапки (при планирање на ревизијата) и при вреднување на резултатите од ревизијата. Постои непосредна поврзаност помеѓу концептот на материјалност (значајност) и проблематиката на ревизорскиот ризик и има

третман на еден од најзначајните и најкомплексните сегменти на ревизорската професија. При вршењето на ревизијата, ревизорот треба да ја разгледа значајноста и нејзиниот однос со ревизорскиот ризик.

Концептот на материјалност претпоставува во сите сегменти на ревизијата едновремено да се води сметка за сеопфатноста и рационалноста на постапките, и тоа не само во фазата на планирањето на активностите, проверка на постоењето и функционирањето на сметководствените интерни контроли, проверка на билансните податоци, туку и во фазата на оформувањето и изразувањето на мислењето за реалноста и објективноста на основните финансиски извештаи.

При обликувањето на ревизорскиот план, ревизорот утврдува прелиминарно прифатливо ниво на значајност со помош на кое ќе ги открие квантитативно значајните погрешни прикажувања. Треба да се земат предвид и износот (квантитетот) и природата (квалитетот) на погрешните прикажувања. Ова значи дека иако некое погрешно прикажување може да биде незначајно по квантитет, сепак неговите квалитативни карактеристики можат да имаат значаен ефект врз корисниците на финансиските извештаи. Иако износот на незаконското плаќање може да биде мал, односно безначаен за финансиските извештаи од квантитативен аспект, обелоденувањето на незаконската трансакција може да резултира со губење на договорот и пенали кои можат да бидат значајни.

Ревизорскиот извештај треба да содржи јасно изразено мислење за финансиските извештаи. Мислењето на ревизорот за комплетен сет на финансиски извештаи изготвени во согласност со рамката за општа намена, кои се дизајнирани да обезбедат објективна презентација укажува дали финансиските извештаи **даваат вистинска и објективна слика** или **се подготвени објективно, во сите материјални аспекти**, во согласност со примеливата рамка за финансиско известување.

Ревизорот треба да ги оцени заклучоците кои тој ги извлекол од евиденцијата која ја обезбедил како основа за формирање на мислењето за финансиски извештаи.

Менаџментот на деловниот субјект е одговорен за подготовка на финансиските извештаи, а одговорноста на ревизорот се сведува на изразување на мислење со определен степен на сигурност дека финансиските извештаи во

целина не содржат материјално значајни грешки, било да се работи за случајни грешки или намерно погрешно прикажување на податоците, дека финансиските извештаи реално ја прикажуваат состојбата на деловниот субјект и се изработени според применливата рамка за финансиско известување.

Целта на спроведување на ревизија е на крајот ревизорот да може да подготви ревизорски извештај каде ќе го искаже своето мислење. Постојат повеќе видови на ревизорски мислења. Ревизорскиот извештај во кој ревизорот заклучил дека финансиските извештаи даваат вистинска и објективна слика согласно со утврдена рамка за известување, претставува позитивен ревизорски извештај или извештај кој содржи **мислење без резерва**. Ова е најчеста варијанта на ревизорски извештај. Ревизорот го издава само кога е сигурен дека сметководствените искази на реален начин и непристрасно ја прикажуваат финансиската состојба на деловниот субјект, а финансиските извештаи се составени согласно сметководствените стандарди и важечките сметководствени прописи⁴⁷.

Доколку постои ограничување во делокругот на ревизорска работа и несогласување со менаџментот во врска со прифаќање на одредени сметководствени политики и методот на нивна примена, ревизорот може да не биде во состојба да издаде мислење без резерва. Во вакви околности ревизорот изразува мислење кое се разликува од мислењето без резерва и е потребно во извештајот да се вклучи јасен опис на сите поделни причини. Постојат следниве видови на модифицирано мислење:

- мислење со резерва или квалификувано (условено) мислење
- воздржување од мислење
- негативно неповолно мислење

Ревизорот ќе изрази негативно мислење кога и после собирањето доволно соодветни ревизорски докази, ќе заклучи дека погрешното прикажување на финансиските извештаи, е значајно и релевантно. Ревизорскиот извештај кој содржин негативно мислење се издава кога ефектот од несогласувањето е

⁴⁷ Ацески,Б,Трајкоски,Б,2004,„Интерна и екстерна ревизија“ ,Универзитет „Св. Климент Охридски“ -Битола Економски Факултет-Прилеп стр,бр 444

значаен за финансиските извештаи и ревизорот мора да собере доволно докази со кои ќе го оправда изнесеното мислење. Ваквите мислења ретко се јавуваат во практиката бидејќи ревизорот навреме ги запознава клиентите за недоследностите на раководството и истите ги прифаќа и благовремено ги отстранува.

Ревизорот се воздржува од давање на мислење за реалноста и објективноста на информациите во финансиските извештаи, кога не е во можност да собере доволно соодветни ревизорски докази на кои ќе го заснова своето мислење и ќе заклучи дека можното влијание на неоткриеното погрешно прикажување на финансиските извештаи доколку ги има, би било материјално значајно и релевантно. Ќе се воздржи од давање мислење за финансиските извештаи поради потенцијално влијание на неизвесностите и нивниот кумулативен ефект на финансиските извештаи.

БИБЛИОГРАФИЈА

1. ACCA, *Forensic auditing (Relevant to ACCA Qualification Paper P7)*, 2015
2. Ацески, д-р Благоја, Трајкоски, д-р Бранко, *Интерна и екстерна ревизија*, Економски факултет, Прилеп, 2004
3. ACFE, *Report to the Nation on Occupational Fraud and Abuse, 2012, Global Fraud Study*, 2013
4. ACFE, *CFE Code of Professional Standards Interpretation and Guidance*, 2013
5. AlbićPretnarSilvija, *Professional Skepticism of Auditors and Risk of Fraudulent Financial Reporting*, Mega produkcija d.o.o., Zagreb, 2014
6. Albrecht S, Zimbelman M, *Fraud Examination, Fifth Edition*, Cengage Learning, Boston, 2014
7. Alvin A. Arens, James K. Oebbecks: *Auditing an integrated approach*, eighth edition, Prentice Hall International, Lne Upper Saddle Rives, New Jersey, USA 2000
8. Andrew D. Chambers, Georges M. Selim, Gerald Vinten: *Internal Auditing*
9. Божиновска Лазаревска, д-р Зорица, Димитриевска, Марија, *Професионалниот скептицизам и вештините за откривање на измамите во ревизијата – студенти по сметководство, наспроти надворешни ревизори*, Годишник на Економски факултет – Скопје, Том 50 (2014), Скопје 2015
10. Божиновска, Лазаревска, д-р Зорица, *Подобрување на ревизорскиот извештај*, презентација, Институт на овластени ревизори на РМ, 2013
11. Божиновска Лазаревска, д-р Зорица, *Ревизија, второ издание*, Економски факултет, Скопје, 2011
12. Center for audit quality, *Closing the expectation gap in deterring and detecting financial statement fraud: around table summary*, Washington, april 2013
13. Center for audit quality, *Deterring and detecting financial reporting fraud, A platform for action*, Washington, october 2010
14. Dan.M.Gaj, WayneC.Alderman, AlanJ.Winters: *Auditing The Dryden Press*,Forth Worth,1996
15. Димитрова, д-р Јанка, *Одговорноста на сметководители, менаџментот и ревизорите за веродостојноста, квалитетот и кредибилитетот на финансиските извештаи*, Универзитет „Гоце Делчев“, Економски факултет – Штип, Штип 2013
16. Димитрова, д-р Јанка, *Ревизија (теоретски и практични аспекти)*,

17. Драгутин Драгоевиќ: *Перспективе развоја интерне ревизије*, СР Југославија, Новац и развој 21, СПП, Београд, 1995
18. financial Accounting Standard s Boards, *Conceptual Framework for Financial Reporting-Preliminary views*
19. Закон за државна ревизија, „Сл. весник на Р. Македонија“, 65/97
20. Živadinović D., *Analitički pokazatelji u reviziji – prevencija i detekcija kriminalnih radnji sa aspekta interne revizije*, II Konferencija, Kontroling i interna revizija, Novi Sad, 2012
21. Илиевска, Билјана, *Форензична ревизија на финансиските извештаи кај деловните субјекти во Република Македонија*, Економски факултет – Прилеп, Прилеп 2014
22. Институт на овластени ревизори на Република Македонија, *Ревизија I*, материјал за полагање на испитот за овластен ревизор, август 2009
23. Институт на овластени ревизори на Република Македонија, *Ревизија II*, материјал за полагање на испитот за овластен ревизор, август 2009
24. Иваниш, доц. д-р Марко, *Управљање финансијама*, Универзитет Сингидунум, Београд, 2008
25. IFAC Handbook 1999 *Tehnikal pronouncements*, IFAC, New York 1999
26. ISA 520, *Handbook of international quality, Auditing, Review, other Assurance and Related Services Pronouncements*, IFAC. New York, 2010
27. Jack C. Robertson & Frederick G. Davis: *Auditing*, Fifth edition, Homewood, 1988
28. Jovkovic, Biljana, *Testiranje realnost i ciklusa transakcija i salda racuna zaliha i stanje imovine*
29. Јованова, Б. Костадиновски А., *Јаз во очекувањата – актуелен феномен во современата ревизорска професија*, Универзитет „Гоце Делчев“, Економски факултет, Штип, 2011
30. Kalkan, Grujić Miroslava, *Forenzička revizija nasuprot tradicionalnoj eksternoj reviziji*, Proceedings of the Faculty of Economics in East Sarajevo, 2014
31. Klikovac, d-r Ana, *Nerealna očekivanja o otkrivanju prijevара u revizij ifinancijskih izveštaja u Hrvatskoj*, Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, godina 10, br.1., 2012
32. Klikovac, d-r Ana, *Uloga revizije u otkrivanju prijevара – pregled rezultata empirijskog istraživanja u Republici Hrvatskoj*”, презентација, Економски

fakultet – Zagreb, 2011

33. Kolednjak, V., *Forenzično računovodstvo (i revizija) u funkciji sprečavanja prijevара, diplomski rad*, Ekonomski fakultet u Osijeku, 2014
34. Kovačević, d-r Aleksandar, *Kriminalne radnje i forenzička revizije*, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2013
35. Kovačević, Nevena, *Prevare u finansijskim izveštajima sa instrumentima forenzičke revizije u otkrivanju prevара u finansijskim izveštajima*, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2014
36. KPMG International, *Fraud Risk Management, Developing a Strategy for Prevention, Detection, and Response*, 2006
37. Kulina, D., *Kontroverze okorevizora u sprečavanju i otkrivanju prevара*, Acta Economica, god. 9, br.14, 2011
38. Меѓународна федерација на сметководители, Кодекс на етика за професионални сметководители, Одбор за Меѓународните стандарди за етика на сметководители, Њујорк, 2009
39. Marić S. T., *Internarevizija i rizik prevара*, II Konferencija, Kontroling i interna revizija, Novi Sad, 2012
40. Министерство за финансии на Р. Македонија, *Прирачник за ревизија* Скопје, 2004
41. МСР Оценка на погрешни прикажувања идентификувани во текот на ревизијата
42. Nedović, Mirjana, *Prevaraidruginezakonitipostupci u reviziji*, master rad, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2011
43. Пеце Николовски, *Интерна и екстерна ревизија*, Економски факултет – Прилеп, Јули, 2009
44. Petković, d-r Aleksandar, *Forenzička revizija*, Novi Sad, 2010
45. PwC, *How to close the expectation gap related to fraud prevention? Try enhancing the IA brand*, July 2012
46. Rezaee Z, Riley Richard, *Financial Statement Fraud: Prevention and Detection, Second Edition*, John Wiley & Sons, Inc. New Jersey, 2010
47. Saladrigues R, Grano Marta, *Audit expectation gap: fraud detection and other factor*, University of Lleida, Spain, 2014
48. Simeunović N, *Prevare finansijskim izveštajima – metod njihovog otkrivanja, otkrivanja, prevencije i istraživanja*, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2011
49. Singleton T, Singleton A, Bologna J, Lingquist, *Fraud Auditing and Forensic*

Accounting, Third Edition, John Wiley & Sons, Inc. New Jersey, 2006

50. Сојуз на сметководители, финансии и ревизори на РМ, *Меѓународни стандарди за ревизија*, превод англиски јазик, Скопје 1998
51. Spahić, N, *Otkrivanje prevara i pronevera u finansijkim izveštajima*, Sinteza, Meѓunarodna naučna konferencija Univerziteta Singidunum, 2014
52. Standards for the Professional Practice of Internal Auditing, The Institute of Internal Auditing, Florida, 1995
53. Stanišić M, *Internakontrola i revizija*, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2014
54. Stanišić M, *Revizija*, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2014
55. Стојанова, д-р Павлина, Конеска, д-р Љиљана, *Одговорноста на ревизорите во услови на глобална финансиска криза*, Зборник на трудови, Европски Универзитет, Република Македонија, Скопје 2012
56. Tušek B. Klikovac A, *Analiza mogućih modela forenzične revizije u Republici Hrvatskoj*, Ekonomski fakultet – Zagreb, 2013
57. Volosin, Ecaterina, *The theories of audit expectations and the expectations gap*, Norderstedt, Germany, 2007
58. Williams, Jan R.; Susan F. Haka, Mark S. Bettner, Joseph V. Carcello (2008). *Financial & Managerial Accounting*. McGraw-Hill Irwin
59. William F. Messier: *Auditing & Assurance Services, A Systematic Approach*, second edition, USA 2000